

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

На правах рукопису

ГУТ ОКСАНА ЛЕОНІДІВНА
СЮЖЕТНО-РОЛЬОВА ГРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК
СПІЛКУВАННЯ У ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ
НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ

Спеціальність: 016 Спеціальна освіта

Освітньо-професійна програма

«Корекційна психопедагогіка (олігофренопедагогіка)»

Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

Науковий керівник:

БРУШНЕВСЬКА Ірина Миколаївна

доцент, кандидат педагогічних наук

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № ____

засідання кафедри спеціальної та інклюзивної освіти

від _____ 2024 р.

Завідувач кафедри

проф. Кузава І. Б. _____

ЛУЦЬК – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ	11
1.1 Розвиток мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку	11
1.2. Характеристика загального недорозвитку мовлення у дошкільників	16
1.3. Роль сюжетно-рольової гри у розвитку мовленнєвих навичок дітей дошкільного віку.	22
Висновки до I розділу	26
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ ЗАСОБАМИ СЮЖЕТНО- РОЛЬОВОЇ ГРИ	31
2.1. Методи та прийоми формування навичок спілкування	34
2.2. Організація та методика проведення експериментальної роботи.	35
2.3. Аналіз результатів дослідження	42
2.4. Обґрунтування методичних рекомендацій щодо використання сюжетно-рольових ігор для формування комунікативних навичок у дошкільників із загальним недорозвитком мовлення.	59
2.5. Аналіз результатів впровадження методичних рекомендацій.	65
Висновки до II розділу	69
ВИСНОВКИ	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	76
ДОДАТКИ	83

АНОТАЦІЯ

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню ефективності використання сюжетно-рольової гри як засобу формування навичок спілкування у дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.

Метою дослідження – теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити ефективність використання сюжетно-рольових ігор як засобу формування навичок спілкування у дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення. Об'єктом дослідження є процес формування комунікативних навичок у дошкільників із ЗНМ, предметом – методи та прийоми використання сюжетно-рольових ігор для розвитку цих навичок.

У роботі розкрито теоретичні основи проблеми, проведено експериментальну роботу, що включала діагностику мовленнєвого розвитку, застосування методик використання сюжетно-рольових ігор та аналіз отриманих результатів. Встановлено, що сюжетно-рольові ігри значно покращують рівень звуковимови, збагачують лексичний запас, удосконалюють граматичну структуру мовлення та розвивають діалогічне мовлення. Розроблено методичні рекомендації для педагогів щодо впровадження цих ігор.

Ключові слова: загальний недорозвиток мовлення, сюжетно-рольова гра, комунікативні навички, дошкільники, корекційна робота.

ABSTRACT

The qualification paper is dedicated to studying the effectiveness of using role-playing games as a means of developing communication skills in preschool children with general speech underdevelopment.

The purpose of the study is to theoretically substantiate, develop, and experimentally verify the effectiveness of using role-playing games as a means of forming communication skills in preschool children with general speech underdevelopment. The object of the study is the process of forming communication skills in preschoolers with GSU, while the subject is the methods and techniques of using role-playing games for developing these skills.

The paper explores the theoretical foundations of the issue, conducts experimental work, including the diagnosis of speech development, the application of role-playing game methods, and the analysis of the obtained results. It was established that role-playing games significantly improve sound pronunciation, enrich vocabulary, enhance the grammatical structure of speech, and develop dialogic communication. Methodological recommendations for educators on implementing these games were developed.

Keywords: general speech underdevelopment, role-playing games, communication skills, preschool children, corrective work.

ВСТУП

Мовленнєве спілкування є одним із перших видів діяльності, якими оволодіває дитина в онтогенезі; це універсальна умова розвитку особистості дошкільника. Розвиток мовлення, в свою чергу, займає центральне місце в загальній системі мовного виховання в дитячому садку. Всі досягнення дитини в оволодінні рідною мовою, її фонетичною системою, лексикою та граматиною. Володіння здібностями до зв'язного мовлення дозволяє дитині вільно спілкуватися з однолітками та дорослими, дає можливість отримувати необхідну інформацію та передавати накопичені знання та враження про навколишній світ.

Мова не є суто психічним явищем, оскільки психіка кожної людини унікальна і тому мов має бути стільки, скільки людей у світі. Хоча ми не можемо заперечувати, що мова кожної людини відображає її інтелектуальні якості, а, кажучи просторіччям, її менталітет, відображає особливу психічну конституцію нації. Мова – явище суспільне. Вона виникає для задоволення потреб людського суспільства, є однією з найважливіших ознак суспільства і не може існувати поза ним.

Концепція мовного розвитку має філософсько-психологічний, а також науково-методологічний зміст. Це безперервний протягом усього життя людини процес оволодіння словом та його прийомами, який безпосередньо пов'язаний з духовним становленням особистості, збагаченням її внутрішнього світу. У роботі проаналізовано праці відомих дослідників, таких як Богуш А.М [7], Білан О.І [5], Дуткевич Т.В [10], Калмикової Л.О [27].

У сучасних умовах розвитку дошкільної освіти особлива увага приділяється вихованню та навчання дітей із різними мовленнєвими порушеннями. Одним із найбільш поширених і складних у подоланні є загальний недорозвиток мовлення, що охоплює цілий спектр порушень, пов'язаних з недостатнім формуванням усіх аспектів мовленнєвої системи.

Загальний недорозвиток мовлення (ЗНМ) – це складне мовленнєве порушення, що проявляється у недостатній чи повній несформованості всіх складових мовленнєвої діяльності (фонетико-фонематичної, лексичної, граматичної) на імпресивному та/чи експресивному рівні, а також тих функцій та операцій, які забезпечують засвоєння мови (зокрема, мисленнєвих функцій і операцій, функцій сприймання, уваги, пам'яті та контролю різних модальностей), внаслідок дії шкідливих екзогенних і/чи ендогенних факторів на різних етапах розвитку (пренатальному, натальному, постнатальному) [57, с. 5].

Це порушення є серйозною проблемою, адже воно негативно впливає не лише на формування мовленнєвих навичок дитини, але й на її соціалізацію, спілкування та розвиток когнітивних здібностей.

Мовлення є основним засобом спілкування, через який дитина виражає свої думки, почуття, потреби та встановлює контакт із навколишнім світом. У дошкільному віці, коли відбувається активний розвиток всіх психічних процесів, особливо важливо забезпечити умови для ефективного формування мовленнєвих навичок. Саме на цьому етапі закладаються основи подальшого успішного навчання в школі та адаптації в соціумі.

На сьогоднішній день проблема формування мовленнєвої діяльності дітей із загальним недорозвитком мовлення набуває особливої гостроти у зв'язку зі змінами, які відбуваються в суспільстві. 2023-2024 роки ознаменувалися новими викликами, що вплинули на систему освіти та розвитку дітей в Україні, зокрема на тлі воєнних дій. Воєнний конфлікт, що триває, створює додаткові труднощі у забезпеченні стабільного та ефективного навчання і виховання дітей, особливо тих, які мають мовленнєві порушення. Постійна стресова ситуація, переїзди, зміна середовища, розлука з рідними та близькими – все це негативно впливає на емоційний стан дітей і, як наслідок, на їхню здатність до повноцінного мовленнєвого розвитку.

Державна стратегія розвитку освіти в Україні, незважаючи на всі труднощі, продовжує бути спрямованою на забезпечення доступу до якісного

навчання для всіх дітей, включаючи тих, які мають особливі освітні потреби. У 2023-2024 роках велика увага приділяється впровадженню інклюзивної освіти, яка передбачає створення умов для навчання дітей з особливими потребами, включаючи дітей із ЗНМ, у загальноосвітніх школах та дошкільних закладах. Це дозволяє їм інтегруватися в суспільство, отримувати необхідну допомогу та підтримку в освітньому процесі.

Зокрема, важливим напрямком роботи є розвиток та впровадження сучасних корекційно-розвивальних програм, спрямованих на підтримку дітей із загальним недорозвитком мовлення. Ці програми орієнтовані на розвиток мовленнєвих навичок, підвищення комунікативної компетентності та адаптацію дітей до умов навчання в колективі. У зв'язку з воєнними діями, з'являються нові виклики, такі як організація дистанційного навчання для дітей, які вимушені перебувати у різних регіонах країни або за її межами, що також потребує адаптації підходів до корекційної роботи з мовленнєвими порушеннями.

Одним із найефективніших засобів корекції мовленнєвих порушень та розвитку навичок спілкування у дітей із ЗНМ є використання сюжетно-рольових ігор. В умовах гри діти мають можливість зануритися у вигаданий світ, де вони можуть пробувати різні соціальні ролі, імітувати ситуації з реального життя та вільно виражати себе через мовлення. Сюжетно-рольова гра сприяє не лише розвитку мовленнєвих навичок, але й формуванню соціальної компетентності, емпатії, вміння взаємодіяти з іншими, що є важливими аспектами загального розвитку особистості.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю розробки та впровадження ефективних методів корекційної роботи з дітьми, які мають загальний недорозвиток мовлення, а також потребою у пошуку нових педагогічних засобів, що сприяють розвитку навичок спілкування у дошкільників. Зважаючи на те, що комунікативні здібності є ключовими для успішної соціалізації та адаптації в суспільстві, питання формування навичок спілкування набуває особливої важливості в процесі виховання дітей із ЗНМ.

Проблеми формування мовленнєвої діяльності дітей із загальним недорозвитком мовлення у 2023-2024 роках значно посилюється в умовах сучасних соціальних і політичних викликів, з якими зіштовхнулася Україна. Воєнний конфлікт, що триває, має глибокий вплив на всі сфери життя, зокрема на освітній процес. Діти дошкільного віку, особливо ті, які мають мовленнєві порушення, є однією з найбільш вразливих категорій, адже нестабільність, стресові ситуації, вимушена міграція та розлука з родиною можуть суттєво ускладнити процес їхнього розвитку та адаптації.

Зокрема, у зв'язку з воєнними діями, багато дітей опинилися у нових, незвичних умовах життя, що може негативно впливати на їхню емоційну стабільність і, відповідно, на здатність до засвоєння нових знань і навичок. Зміна місця проживання, перерви в освітньому процесі, дистанційне навчання – усе це створює додаткові труднощі для дітей із загальним недорозвитком мовлення. Тому вкрай важливо адаптувати підходи до роботи з такими дітьми з урахуванням нових умов, забезпечуючи їм доступ до якісної корекційної допомоги. Крім того, в умовах воєнного часу значно зростає роль психологічної підтримки для дітей із ЗНМ, оскільки мовленнєвий розвиток тісно пов'язаний із емоційним станом дитини. Стресові ситуації, які виникають у зв'язку з воєнними діями, можуть призводити до регресу мовленнєвих навичок або до подальших ускладнень у мовленнєвому розвитку. Таким чином, корекційно-розвивальна робота з дітьми із ЗНМ повинна включати елементи психологічної підтримки, спрямовані на стабілізацію їх емоційного стану.

Таким чином, сюжетно-рольова гра виступає не лише як засіб розваги, але й як важливий педагогічний інструмент, що сприяє всебічному розвитку дитини, особливо в умовах мовленнєвих порушень. Успішне вирішення проблеми формування навичок спілкування у дошкільників із ЗНМ відкриває нові перспективи для їхньої подальшої соціалізації та інтеграції в суспільство, що робить дане дослідження надзвичайно актуальним і значущим для сучасної педагогічної науки та практики.

Мета кваліфікаційної роботи: теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити ефективність використання сюжетно-рольових ігор як засобу формування навичок спілкування у дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.

Об'єкт дослідження: процес формування навичок спілкування у дошкільників із загальним недорозвитком мовлення.

Предмет дослідження: методика проведення сюжетно-рольових ігор як засобу формування навичок спілкування у дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.

Завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз наукової літератури з питань розвитку навичок спілкування у дошкільників із ЗНМ.
2. Визначити особливості впливу сюжетно-рольових ігор на мовленнєвий розвиток дітей із ЗНМ.
3. Розробити методику проведення сюжетно-рольових ігор, спрямованих на формування навичок спілкування у дошкільників із ЗНМ.
4. Провести експериментальну перевірку ефективності розробленої методики та проаналізувати отримані результати.

Наукове припущення: використання сюжетно-рольових ігор у процесі навчання дошкільників із загальним недорозвитком мовлення сприяє ефективному формуванню навичок спілкування, оскільки ігрова діяльність створює сприятливі умови для розвитку мовленнєвої активності та соціальної взаємодії.

Методи наукового дослідження: теоретичним методом є аналіз та синтез наукової літератури з проблеми дослідження; теоретичне моделювання. Емпіричним методом виступає педагогічний експеримент, спостереження, анкетування, бесіди. Методи обробки даних - кількісний і якісний аналіз результатів експерименту, статистичні методи.

Експериментальна база дослідження: комунальний заклад «Луцький заклад дошкільної освіти (ясла-садок) № 5 комбінованого типу Луцької міської ради».

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що визначено особливості використання сюжетно-рольових ігор у процесі формування навичок спілкування дошкільників із загальним недорозвитком мовлення.

Апробація матеріалів кваліфікаційної роботи здійснювалась шляхом їх оприлюднення на засіданнях кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, а також під час роботи IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні теоретичні й прикладні контексти спеціальної та інклюзивної освіти» (16-19 травня 2024 року).

Структура і обсяг кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу; двох розділів; висновків до кожного розділу; загальних висновків; списку використаних джерел та додатків. Зміст магістерської роботи викладено на 99 сторінках, з них 82 сторінки основного тексту. В роботі використано 72 літературних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ

1.1. Розвиток мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку

Мовлення є однією з найважливіших психічних функцій людини, яка забезпечує можливість комунікації, засвоєння знань та соціалізації. У дошкільному віці мовленнєва діяльність є основним засобом вираження думок, емоцій і потреб дитини, а також важливим чинником її пізнавального і соціального розвитку. Саме в цей період відбувається інтенсивне становлення всіх складових мовлення, що визначає подальший успішний розвиток особистості.

Мовленнєва діяльність — це процес використання мовних засобів для вираження думок, почуттів, потреб і для здійснення комунікації з іншими людьми. Вона включає в себе як продукування мовлення (говоріння, письмо), так і його сприйняття (слухання, читання). Мовленнєва діяльність є основним способом взаємодії людини з навколишнім світом і відіграє ключову роль у соціалізації, пізнавальному розвитку та самовираженні. У дошкільному віці мовленнєва діяльність активно розвивається, закладаючи основи для подальшого навчання та ефективної комунікації.

Мовні навички мають важливе значення для здатності дитини спілкуватися та розвиватися. Ці навички дозволяють дітям взаємодіяти з іншими людьми та вчитися у своєму оточенні та в класі [2]. Мовні навички полягають у тому, що діти вивчають правила складання слів таким чином, щоб виражати свої думки та почуття, а також розуміють значення як письмового, так і усного мовлення [2].

Розвиток мовленнєвої діяльності у дітей дошкільного віку характеризується поступовим і послідовним засвоєнням усіх рівнів мовленнєвої системи: фонетичного, лексичного, граматичного та комунікативного. Кожен із цих рівнів відіграє важливу роль у формуванні

повноцінного мовлення, яке стає основним інструментом спілкування та пізнання світу.

Мова складається з чотирьох основних областей, які включають

- Фонологія - спосіб структурування та послідовності звуків у мові;
- Семантика - як словниковий запас використовується для вираження понять;
- Граматика - включає синтаксис, тобто спосіб розташування слів у реченні, а також морфологію, тобто використання граматики для вираження часу або активного стану, наприклад;
- Прагматика - навички, які використовуються для ефективного спілкування, такі як очікування своєї черги говорити, адаптація мови в залежності від того, з ким ви розмовляєте, і як попросити про щось або привітати когось [6].

Усна мова, складна система, яка пов'язує звуки зі значеннями, складається з трьох компонентів: фонологічного, семантичного та синтаксичного [6].

На ранніх етапах розвитку мовлення велике значення має формування фонетико-фонематичної сторони мовлення. Діти спочатку оволодівають звуками рідної мови, вчаться їх розрізняти та правильно вимовляти. Цей процес є основою для подальшого засвоєння більш складних мовленнєвих структур. Важливим етапом є формування фонематичного слуху, що дозволяє дитині розрізняти схожі за звучанням звуки, що є необхідною умовою для оволодіння читанням і письмом у майбутньому.

На лексичному рівні розвитку мовлення дитина поступово накопичує словниковий запас, що розширюється завдяки активному пізнанню навколишнього світу. Діти знайомляться з новими предметами, явищами, діями та їхніми назвами, вчаться правильно використовувати слова у відповідних контекстах. Словниковий запас дитини стає все більш різноманітним, включаючи не тільки назви предметів, але й абстрактні

поняття, прикметники, дієслова, прийменники, що забезпечує гнучкість і точність у вираженні думок.

Граматичний рівень мовленнєвого розвитку полягає у засвоєнні правил побудови речень, узгодження слів у реченні, використанні відмінків, родів, чисел. Діти вчаться правильно будувати прості та складні речення, що дозволяє їм формулювати свої думки більш зрозуміло і логічно. На цьому етапі також важливо формування зв'язного мовлення, що включає вміння послідовно викладати свої думки, розповідати про події, складати невеликі оповідання.

Комунікативний аспект мовленнєвої діяльності в дошкільному віці передбачає розвиток вміння використовувати мовлення в різних ситуаціях спілкування. Діти вчаться вести діалоги, задавати питання, відповідати на них, висловлювати свою думку, брати участь у колективних обговореннях. Розвиток комунікативних навичок є важливим не тільки для ефективного спілкування, але й для формування соціальної компетентності, що включає вміння співпрацювати з іншими, розуміти їхні потреби та емоції.

Прагматичні правила є частиною нашої комунікативної компетенції, нашої здатності говорити доречно в різних ситуаціях, наприклад, в розмовній манері вдома і в більш формальній манері на співбесіді при прийомі на роботу. Маленьким дітям необхідно вчитися говорити в дитячому садку або школі, де, наприклад, вчителі часто ставлять риторичні запитання. Вивчення прагматичних правил так само важливе, як і вивчення правил інших компонентів мови, оскільки людей сприймають і оцінюють на основі того, що вони говорять і коли вони це говорять.

Перші п'ять років життя дитини є найбільш важливими з точки зору мовного розвитку, хоча вони продовжують розвиватися протягом решти дитинства і в підлітковому віці. Протягом перших п'яти років у мозку ростуть і з'єднуються нові нервові клітини, які дозволяють дитині використовувати мову для самовираження. Тому важливо стимулювати дитину в цей час, щоб її розвиток не сповільнювався, а комунікативні навички не страждали [7].

Хоча кожна дитина розвиває мовні навички у власному темпі, існують деякі загальні етапи, які можуть слугувати індикаторами того, що мова розвивається нормально. Медичні працівники використовують ці показники як орієнтир при оцінці того, чи потрібна дитині додаткова допомога.

Теоретично проаналізуємо вікові навички мовлення:

Дванадцять місяців:

Після 12 місяців немовля може імітувати звуки мови, розуміти прості інструкції, розпізнавати слова, що використовуються для опису звичайних предметів, і бути здатним вимовити кілька слів. Немовля зазвичай вимовляє своє перше слово у віці від дев'яти до 18 місяців, найчастіше це "мама" або "тато" [2].

18 місяців:

Після 18 місяців дитина може використовувати до 10 слів і може скласти з кількох слів просте речення, наприклад, "мама кидає м'яч". Вона також може розпізнавати імена людей і предметів, які зазвичай її оточують, і виконувати прості інструкції.

Два роки:

До двох років дитина може використовувати різні прості фрази, задавати і розуміти прості питання з одного-двох слів і мати словниковий запас до 50 слів [2].

Три роки:

Приблизно до трьох років дитина починає використовувати мову для різних речей, таких як спроби отримати те, що вона хоче, і намагається розповідати історії [19].

Дошкільний вік:

До того часу, коли дитина стає достатньо дорослою для відвідування дошкільного закладу (4,5 роки), вона може бути достатньо знайома з мовними правилами, щоб вміти пов'язувати, кількісно оцінювати та висловлювати свої думки, при цьому її мова стає ближчою до мови дорослої людини.

Початковий шкільний вік:

Відвідуючи початкову школу, дитина продовжує розширювати використання розмовної мови, а також починає вчитися читати і писати. У середній школі діти продовжують поповнювати свій словниковий запас і граматику, їх письмо стає більш складним, а навички читання і розуміння продовжують розвиватися [2].

Мовний розвиток у дітей відзначається своєю закономірністю у різних людей і в різних мовах, навіть якщо ці мови досить різноманітні. Діти універсально просуваються через багато однакових стадій, опановуючи певні компоненти граматики раніше за інших і роблячи характерні помилки у створенні та розумінні на кожній стадії. Незважаючи на індивідуальні відмінності в інтелекті та інших здібностях, і незважаючи на звичайні відмінності в мовному впливі, всі діти в кінцевому підсумку здатні вільно говорити і розуміти свою рідну мову (мови). Це різко контрастує з дорослими учнями, які демонструють набагато більшу варіативність у процесах навчання та кінцевих результатах. Дійсно, відмінності між дітьми та дорослими учнями в кінцевих результатах, типах помилок та етапах засвоєння мови привели багатьох дослідників до висновку, що існує критичний або чутливий період для мовного розвитку. Як і в інших сферах розвитку з критичними періодами, навчання, яке відбувається поза цим періодом, є більш варіативним і менш стійким, що призводить до більшого діапазону результатів та більш ідіосинкратичних моделей засвоєння.

Не менш важливим є формування мотивації до мовленнєвої діяльності. Діти мають відчувати потребу в спілкуванні, бажання ділитися своїми думками та переживаннями. Для цього необхідно створювати ситуації, в яких дитина бачить практичне застосування мовлення, наприклад, у грі, спільних заняттях з дорослими або однолітками.

Одним із ключових факторів успішного розвитку мовлення у дошкільників є сприятливе мовленнєве середовище. Це включає постійну мовленнєву взаємодію з дорослими, насиченість мовленнєвого оточення, де

дитина чує правильне, виразне та багате мовлення. Важливу роль відіграє також педагогічний вплив, який спрямований на стимулювання мовленнєвої активності, корекцію мовленнєвих помилок, навчання новим мовленнєвим конструкціям.

Таким чином, розвиток мовленнєвої діяльності у дітей дошкільного віку є складним і багатогранним процесом, який охоплює засвоєння всіх рівнів мовленнєвої системи та формування комунікативних навичок. Важливими чинниками, що сприяють успішному розвитку мовлення, є створення сприятливого мовленнєвого середовища, стимулювання мовленнєвої активності та розвиток мовленнєвої творчості. Цей процес є ключовим для загального розвитку дитини, її соціалізації та підготовки до подальшого навчання.

1.2. Характеристика загального недорозвитку мовлення у дошкільників

Загальний недорозвиток мовлення у дошкільників є одним із найпоширеніших і водночас складних мовленнєвих порушень, що впливає на всі аспекти мовленнєвого розвитку дитини. Цей стан характеризується затримкою або порушенням формування всіх компонентів мовленнєвої системи, включаючи фонетичний, лексичний, граматичний і комунікативний рівні. ЗНМ є комплексним порушенням, яке проявляється у значних труднощах у засвоєнні мовлення, що ускладнює як спілкування дитини, так і її загальний психічний розвиток.

ЗНМ охоплює цілий спектр порушень, які можуть проявлятися на різних етапах розвитку мовлення. Відповідно до досліджень відомих науковців, ЗНМ включає в себе різні форми мовленнєвих розладів, які виявляються у відсутності або недостатності розвитку мови на кожному з етапів. Так, згідно з визначенням Ю.О. Мальцової, ЗНМ — це системний недорозвиток мовленнєвої діяльності, що охоплює не лише проблеми вимови звуків, а й порушення у формуванні лексико-граматичних структур та

зв'язного мовлення у дітей з нормальною слуховою функцією та інтелектом [3].

Інші дослідники, зокрема Лось Н.І., розглядають ЗНМ як «комплексне мовленнєве порушення, що впливає на всі рівні мовленнєвої системи дитини та вимагає комплексного підходу до діагностики і корекції». Вона підкреслює, що для ефективного подолання ЗНМ необхідно враховувати індивідуальні особливості кожної дитини та забезпечити інтегрований підхід до корекційно-педагогічної роботи [43].

Нагорна А.О. розглядає ЗНМ як «системний недорозвиток, що проявляється у затримці та порушеннях формування основних компонентів мовлення, незалежно від нормального інтелектуального розвитку та слуху». Це підкреслює, що проблема не пов'язана з інтелектуальними або сенсорними обмеженнями, а з труднощами саме мовленнєвого розвитку [49].

Ю.В. Рібцун визначає загальний недорозвиток мовлення як складне мовленнєве порушення, що проявляється у недостатній чи повній несформованості всіх складових мовленнєвої діяльності (фонетико-фонематичної, лексичної, граматичної) на імпресивному та/чи експресивному рівні, а також тих функцій та операцій, які забезпечують засвоєння мови (зокрема, мисленнєвих функцій і операцій, функцій сприймання, уваги, пам'яті та контролю різних модальностей), внаслідок дії шкідливих екзогенних і/чи ендогенних факторів на різних етапах розвитку (пренатальному, натальному, постнатальному) [57, с. 5].

Калмикова Л.О. підкреслює, що «ЗНМ є комплексним порушенням, яке впливає на формування мовленнєвих навичок на всіх етапах розвитку дитини, що вимагає системного і тривалого підходу до корекції» [27]. Це свідчить про необхідність ретельної і послідовної роботи з дітьми, які мають цей тип порушення.

Щоб краще зрозуміти різні трактування поняття ЗНМ, розглянемо таблицю 1.1. з визначеннями відомих науковців.

Таблиця 1.1.

Визначення поняття ЗНМ

Автор	Визначення поняття ЗНМ
Ю.О. Мальцева	Системний недорозвиток мовленнєвої діяльності, що охоплює не лише проблеми вимови звуків, а й порушення у формуванні лексико-граматичних структур.
А.Я. Малярчук	Грубе порушення мовленнєвої діяльності, що зачіпає всі рівні мовленнєвої системи і виявляється у значному відставанні від вікової норми.
Н.Ю. Назаренко	Системний недорозвиток, що проявляється у затримці та порушеннях формування основних компонентів мовлення, незалежно від нормального інтелектуального розвитку.
Н.І. Лось	Комплексне порушення, яке впливає на формування мовленнєвих навичок на всіх етапах розвитку дитини, що вимагає системного і тривалого підходу до корекції.
Ю.В. Рібцун	Складне мовленнєве порушення, що проявляється у недостатній чи повній несформованості всіх складових мовленнєвої діяльності (фонетико-фонематичної, лексичної, граматичної) на імпресивному та/чи експресивному рівні, а також тих функцій та операцій, які забезпечують засвоєння мови (зокрема, мисленнєвих функцій і операцій, функцій сприймання, уваги, пам'яті та контролю різних модальностей), внаслідок дії шкідливих екзогенних і/чи ендогенних факторів на різних етапах розвитку (пренатальному, натальному, постнатальному).

Таблиця 1.1. ілюструє, як різні науковці трактують поняття загального недорозвитку мовлення, підкреслюючи його системний характер та необхідність комплексного підходу до корекції. ЗНМ є серйозним порушенням, що вимагає уваги як з боку логопедів, так і педагогів, адже

своєчасне втручання може значно покращити мовленнєвий розвиток дитини та її здатність до соціальної взаємодії.

Таким чином, загальний недорозвиток мовлення є багатокomпонентним порушенням, яке стосується усіх аспектів мовленнєвого розвитку дитини. Це порушення не обмежується лише однією частиною мовленнєвої діяльності, а включає проблеми на рівні фонетики, лексики, граматики та комунікації, що значно ускладнює процес навчання і соціалізації дітей із ЗНМ. Науковці сходяться на думці, що для ефективної корекції ЗНМ необхідний системний підхід, що включає як педагогічні, так і логопедичні заходи, спрямовані на всебічний розвиток мовлення дитини.

Загальний недорозвиток мовлення у дошкільників зазвичай розглядається як результат складної взаємодії різних факторів, серед яких виділяють біологічні (перинатальні ушкодження, генетичні чинники, неврологічні захворювання), соціальні (недостатня мовленнєва стимуляція, несприятливі умови виховання) та психологічні (порушення когнітивних процесів, емоційні та поведінкові розлади). Ці фактори впливають на формування мовленнєвої системи, викликаючи різноманітні порушення, що можуть мати різний ступінь вираженості.

У дошкільників із ЗНМ спостерігається затримка у формуванні всіх складових мовлення. На фонетичному рівні це проявляється у труднощах з вимовою звуків, їх диференціацією та фонематичним сприйняттям. Діти можуть спотворювати або замінювати звуки, що призводить до утворення неправильної звукової структури слів, а також до труднощів у розумінні та відтворенні слів, схожих за звучанням.

На лексичному рівні у дітей із ЗНМ відзначається обмежений словниковий запас, який значно відстає від вікової норми. Це ускладнює побудову висловлювань, призводить до повторюваності одних і тих самих слів та фраз, а також до труднощів у підборі слів для вираження своїх думок. Діти часто використовують спрощені структури, уникають використання абстрактних понять, що суттєво обмежує їхню мовленнєву активність.

Граматичні порушення у дітей із ЗНМ проявляються в утрудненні засвоєння морфологічних і синтаксичних норм мови. Це виражається у труднощах з узгодженням слів за родом, числом і відмінком, а також у неправильному побудові речень. Діти можуть пропускати окремі слова, особливо службові частини мови, або використовувати неправильний порядок слів, що робить їхні висловлювання незрозумілими для оточуючих.

Комунікативний аспект мовлення у дітей із ЗНМ також суттєво порушений. Вони відчують значні труднощі в ініціюванні та підтримці діалогу, виявляють пасивність або, навпаки, можуть бути надмірно активними, але при цьому їхні висловлювання часто є неадекватними ситуації. Це обмежує можливість дитини ефективно спілкуватися з однолітками та дорослими, що впливає на її соціалізацію та адаптацію в колективі.

Для більш детальної характеристики загального недорозвитку мовлення у дошкільників доцільно розглянути типові мовленнєві порушення в залежності від рівня мовленнєвого розвитку. Нижче представлена таблиця 1.2, яка демонструє основні характеристики мовленнєвих порушень на різних рівнях розвитку мовлення у дошкільників із ЗНМ.

Таблиця 1.2.

Характеристика мовленнєвих порушень

Рівень мовленнєвого розвитку	Характеристика мовленнєвих порушень
Фонетичний рівень	<ul style="list-style-type: none"> - Труднощі у вимові окремих звуків і звукосполучень (наприклад, шиплячі, сонорні звуки). - Заміна звуків на простіші (наприклад, "р" на "л", "с" на "ш"). - Спотворення звуків (поява звуків, які не відповідають нормі вимови в рідній мові). - Недорозвиток фонематичного слуху, що призводить до не розрізнення подібних за звучанням звуків.
Лексичний рівень	<ul style="list-style-type: none"> - Обмежений словниковий запас, особливо в частині

Рівень мовленнєвого розвитку	Характеристика мовленнєвих порушень
	<p>слів, що означають абстрактні поняття.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Використання переважно простих слів (назви предметів, дій, ознак), складні поняття і терміни засвоюються значно повільніше. - Труднощі в підборі точних слів для вираження думок, що призводить до використання загальних або неточних слів, таких як "це", "той".
Грамаіічній рівень	<ul style="list-style-type: none"> - Систематичні помилки у грамаіічних формах: неправильне вживання відмінків, чисел і родів. - Проблеми з узгодженням слів у реченні (наприклад, "велика стіл" замість "великий стіл"). - Неправильний порядок слів у реченнях, що ускладнює розуміння сенсу висловлювання. - Пропуски службових слів (наприклад, "котик грає м'ячик" замість "котик грає з м'ячиком").
Комуіікаіівній рівень	<ul style="list-style-type: none"> - Труднощі в ініціюванні розмови: дитина може не починати розмову або робить це з великим зусиллям. - Недостатня здатність підтримувати діалог, дитина може швидко втрачати інтерес або не реагувати на репліки співрозмовника. - Невміння адаптувати мовлення до ситуації: дитина може використовувати висловлювання, які не відповідають контексту розмови. - Пасивність у спілкуванні або, навпаки, надмірна мовленнєва активність, яка не має змістового навантаження і ускладнює комуіікаіію.

Таким чином, загальний недорозвиток мовлення у дошкільників охоплює широкий спектр порушень, які стосуються всіх рівнів мовленнєвої діяльності. Це комплексне порушення негативно впливає на комуіікаіівну функцію мовлення, ускладнюючи взаємодію дитини з навколишнім світом. Виявлення та корекція ЗНМ у дошкільному віці є важливим завданням логопедичної роботи, адже своєчасна допомога дозволяє значно покращити

мовленнєвий розвиток дітей і сприяти їхній успішній соціалізації та підготовці до шкільного навчання.

Мовленнєвий недорозвиток може бути виражений в різному ступені: від повної відсутності мовленнєвих засобів спілкування до розгорнутого мовлення з окремими елементами лексико-граматичного та фонетичного недорозвитку.

Перший рівень мовленнєвого розвитку. Мовленнєві компоненти спілкування вкрай обмежені. Цей рівень характеризується або повною відсутністю мовлення або активний словник дітей складається з невеликої кількості звуконаслідувань та звукових комплексів. Широко використовуються жести та міміка. Діти користуються одним й тим самим комплексом для позначення предметів, дій, якостей, інтонацій та жестів, пояснюючи різницю значень. Лепетні утворення, в залежності від ситуації, можна розцінювати як однослівні речення.

Відсутнє розуміння значень граматичних категорій. При сприйманні зверненої мови домінуючим виявляється лексичне значення. Звукова сторона мовлення характеризується фонетичною невизначеністю. Відмічається нестійке фонетичне оформлення. Кількість дефектних звуків може значно перевищувати кількість звуків, що вимовляються правильно. Основною відмінністю мовного розвитку цього рівня є обмеження сприймання та відтворення складової структури слова.

Другий рівень мовленнєвого розвитку. Перехід до нього характеризується підвищеною мовленнєвою активністю дитини. Спілкування здійснюється шляхом використання постійного, але все ще спотвореного та обмеженого запасу загальноживаних слів.

Диференційовано позначаються назви предметів, дій, окремих ознак. На цьому рівні можливе користування займенниками, простими прийменниками в елементарних значеннях. Діти можуть відповісти на запитання за картиною, пов'язані з сім'єю, знайомими подіями навколишнього життя.

Мовленнєва недостатність чітко проявляється в усіх компонентах. Діти користуються лише простими реченнями з 2-3, іноді 4 слів. Словниковий запас значно відстає від вікової норми: виявляється незнання багатьох слів, що позначають частини тіла, тварин та їх дитинчат, одягу, меблів, професій.

Відмічаються грубі помилки у використанні граматичних конструкцій:

- змішування відмінкових форм („їде машину” замість на машині);
- часте використання іменників у називному відмінку, а дієслова в інфінітиві або у формі 3-ї особи однини та множини теперішнього часу;
- у використанні числа та роду дієслів, при змінюванні іменників за числом („пат стіця” – п’ять стільців);
- відсутність узгодження прикметників з іменниками, числівників з іменниками.

Фонетична сторона мовлення характеризується наявністю багаточисленних спотворень звуків, замін та змішувань. Порушена звуковимова м’яких та твердих звуків, шиплячих та свистячих, африкат, дзвінких та глухих („папуся” – бабуся, „дупа” – рука). Проявляється дисоціація між здібністю правильно вимовляти звуки в ізольованому положенні та їх використанням у спонтанному мовленні.

Типовими залишаються також ускладнення в засвоєнні звуко-складової структури. Часто при правильному відтворенні контуру слів порушується звуконаповненість: перестановка складів, звуків, заміна або пропуск складів.

Третій рівень мовленнєвого розвитку характеризується наявністю розгорнутого фразового мовлення з елементами лексико-граматичного та фонетико-фонематичного недорозвитку.

На даному етапі діти вже користуються всіма частинами мови, правильно вживають прості граматичні форми, намагаються будувати складнопідрядні та складносурядні речення.

Покращується стан звуковимови, відтворення слів різної складової структури. У дітей вже немає труднощів у називанні предметів, дій, ознак,

якостей, добре знайомих їм з життєвого досвіду. Вони можуть вільно розповідати про свою сім'ю, про себе, складають невеличкі розповіді.

Однак, більш глибоке вивчення всіх сторін мовлення дозволяє з'ясувати, що усі компоненти мови: лексика, граматики, фонетика, - залишаються недорозвиненими.

У вільних висловлюваннях переважають прості поширені речення, майже не використовуються складні конструкції.

Відмічаються аграматизми: помилки в узгодженні числівників з іменниками, прикметників з іменниками в роді, числі та відмінку.

Розуміння зверненої мови значно розвивається та наближується до норми. Відмічається недостатнє розуміння змін значення слів за допомогою префіксів, суфіксів; спостерігаються труднощі в розрізненні морфологічних елементів, що виражають значення числа та роду, розуміння логіко-граматичних структур, що виражають причинно-наслідкові, часові та просторові відношення.

Недостатній розвиток фонематичного слуху та сприймання призводить до того, що у дітей самостійно не формується готовність до звукового аналізу та синтезу слів, що згодом не дозволяє їм успішно оволодіти грамотою без допомоги вчителя-логопеда.

1.3. Роль сюжетно-рольової гри у розвитку мовленнєвих навичок дітей дошкільного віку.

Сюжетно-рольова гра є однією з провідних форм діяльності дітей дошкільного віку і має важливе значення для їхнього всебічного розвитку, особливо для формування мовленнєвих навичок. Вона дозволяє дитині зануритися в умовний світ, моделювати різноманітні ситуації, що сприяє активному використанню мовлення як засобу комунікації. У процесі гри дитина набуває і закріплює нові слова та мовні конструкції, вдосконалює свої комунікативні вміння і розвиває уяву.

За визначенням А.М. Богуш, сюжетно-рольова гра є «діяльністю, в якій діти приймають на себе ролі дорослих і відтворюють їхні дії, слова і відносини» [8]. Вона є важливим засобом соціалізації, оскільки через гру діти знайомляться з різними соціальними ролями, навчаються взаємодії та співпраці. Виготський підкреслював, що через гру дитина розвиває свої мовленнєві здібності, адже у процесі виконання ролей дитина не тільки використовує наявні мовні знання, але й активно їх збагачує, засвоюючи нові форми та структури мовлення.

Інший науковець, Калмикова Л.О., розглядала сюжетно-рольову гру як «основний вид діяльності в дошкільному віці, в якій дитина не лише відтворює реальні життєві ситуації, але й моделює нові, що розвиває її мовлення та мислення» [28]. Ельконін підкреслював, що під час гри дитина вчиться розуміти значення слів і виразів, розширює свій словниковий запас, а також удосконалює граматичну структуру мовлення.

Важливість сюжетно-рольової гри для мовленнєвого розвитку дітей підкреслюється і в працях С.В. Сюгай, який зазначає, що «в умовах гри дитина максимально активізує свої мовленнєві можливості, оскільки грає роль учасника комунікативного процесу, і це стимулює розвиток мовлення» [62].

У сучасних дослідженнях, таких як роботи В.А. Кропенко, підкреслюється, що «сюжетно-рольова гра створює сприятливі умови для розвитку мовленнєвої активності, оскільки діти в ній добровільно і з задоволенням використовують мовлення для виконання своїх ролей» [36]. Це дозволяє дитині активно розвивати комунікативні навички в процесі спілкування з однолітками та дорослими.

Сюжетно-рольова гра розвивається у кількох основних напрямках, які можна класифікувати за типами діяльності. У таблиці 1.3 наведено основні види сюжетно-рольових ігор, їхні характерні риси та вплив на розвиток мовлення.

Таблиця 1.3.

Види сюжетно-рольових ігор, їхні характерні риси
та вплив на розвиток мовлення

Тип гри	Характеристика	Вплив на розвиток мовлення
Реалістичні ігри	Діти відтворюють реальні життєві ситуації (сім'я, магазин, лікарня).	Сприяють засвоєнню лексики, пов'язаної з повсякденним життям, розвиток діалогічного мовлення та взаємодії.
Фантазійні ігри	Діти вигадують і реалізують ситуації, що не зустрічаються в реальному житті (казкові сюжети, подорожі).	Стимулюють розвиток уяви, творчості, експериментування з мовленнєвими формами та конструкціями.
Соціальні ігри	Ігри, що моделюють взаємодію у суспільстві (громадські місця, професійна діяльність дорослих).	Розширюють словниковий запас і комунікативні вміння, пов'язані з соціальною взаємодією.
Тематичні ігри	Ігри, які орієнтовані на вивчення певної теми (наприклад, природа, техніка).	Збагачують спеціальну лексику, стимулюють розвиток монологічного мовлення, допомагають засвоювати нові знання.
Колективні ігри	Ігри, в яких беруть участь кілька дітей з розподілом ролей.	Розвивають вміння вести діалог, співпрацювати, домовлятися, використовувати мовлення для досягнення цілей.

Після ознайомлення з основними видами сюжетно-рольових ігор стає очевидним, що кожен тип гри відіграє специфічну роль у розвитку мовленнєвих навичок дошкільників. Головна перевага сюжетно-рольової гри

полягає в її природному для дитини характері, який дозволяє ненав'язливо і ефективно стимулювати мовленнєву активність. Через гру діти не лише відтворюють реальні життєві ситуації, але й експериментують з мовними засобами, що сприяє багатогранному розвитку мовлення.

Реалістичні ігри, як, наприклад, ігри "Лікарня" або "Магазин", дозволяють дітям засвоювати і закріплювати лексику, пов'язану з конкретними життєвими ситуаціями. Діти вчаться правильно використовувати слова і фрази, що відповідають певним соціальним ролям, розвивають навички ведення діалогу, задавання питань і відповідей. Це дуже важливо для формування базових комунікативних умінь, які дитина використовує у повсякденному житті.

Фантазійні ігри розвивають уяву і творчість дітей, дозволяючи їм вільно використовувати мовлення для створення власних вигаданих світів. У таких іграх діти часто комбінують відомі їм слова і фрази, створюють нові мовні конструкції, що сприяє розвитку їх мовленнєвої творчості. Це також стимулює розвиток складніших форм мовлення, таких як монологи або розповіді, де дитина може вільно виражати свої думки.

Соціальні ігри відіграють важливу роль у підготовці дітей до взаємодії в соціумі. Моделюючи ситуації, що стосуються взаємодії у громадських місцях або професійній діяльності, діти розширюють свій словниковий запас і навчаються правильно поводитися в різних соціальних ситуаціях. Це допомагає дитині усвідомити значення різних соціальних ролей і засвоїти відповідні мовні норми.

Тематичні ігри сприяють збагаченню мовленнєвого арсеналу дитини, пов'язаного з конкретними темами, наприклад, природою або технікою. Вони дозволяють дітям засвоювати спеціальну лексику, що є важливим етапом у розвитку мовлення, особливо у випадках, коли необхідно вивчати нові поняття і терміни. Такі ігри також стимулюють розвиток монологічного мовлення, коли дитина розповідає про те, що вона бачить або що відбувається в грі.

Коллективні ігри розвивають навички співпраці і комунікації. В умовах гри з іншими дітьми дитина вчиться домовлятися, обмінюватися інформацією, підтримувати діалог і розподіляти ролі. Це особливо важливо для розвитку комунікативних навичок, оскільки вимагає від дитини активного використання мовлення для досягнення спільних цілей.

Таким чином, сюжетно-рольова гра не лише сприяє загальному розвитку дитини, але й є потужним інструментом для формування і вдосконалення її мовленнєвих навичок. Через гру діти освоюють різні форми мовлення, вчать активно використовувати мову для комунікації, розвивають словниковий запас і граматичні структури, а також готуються до успішної взаємодії в соціумі. Сюжетно-рольова гра забезпечує природні умови для розвитку мовлення, що робить її невід'ємною частиною педагогічного процесу у дошкільному закладі.

ВИСНОВКИ ДО I РОЗДІЛУ

У першому розділі роботи було проведено теоретичний аналіз проблеми формування мовленнєвої діяльності дітей із загальним недорозвитком мовлення (ЗНМ). Здійснене дослідження дозволило краще зрозуміти специфіку розвитку мовлення у дітей дошкільного віку, охарактеризувати загальний недорозвиток мовлення та визначити роль сюжетно-рольових ігор у корекції та розвитку мовленнєвих навичок.

У процесі аналізу розвитку мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку було встановлено, що мовлення є однією з ключових психічних функцій, що забезпечує комунікацію, пізнання світу та соціалізацію. Дошкільний вік є критичним періодом для формування всіх компонентів мовленнєвої системи, включаючи фонетику, лексику, граматику та комунікацію. У цей період відбувається активне становлення мовленнєвих навичок, що закладає основи для подальшого успішного навчання в школі і соціальної адаптації. Важливо підкреслити, що мовленнєвий розвиток тісно пов'язаний із загальним

психічним розвитком дитини, тому будь-які порушення у формуванні мовлення можуть мати суттєві наслідки для розвитку особистості в цілому.

Характеристика загального недорозвитку мовлення показала, що це комплексне порушення охоплює всі рівні мовленнєвої системи дитини. ЗНМ призводить до затримки або відхилення у розвитку фонетичних, лексичних, граматичних і комунікативних навичок. Важливо відзначити, що ЗНМ спостерігається у дітей з нормальним слухом і інтелектом, але суттєво ускладнює їхню здатність до ефективної комунікації та пізнавальної діяльності. Було підкреслено, що ЗНМ потребує комплексного підходу до діагностики та корекції, оскільки це порушення впливає не лише на мовлення, але й на загальний психічний і соціальний розвиток дитини. Вивчення різних трактувань поняття ЗНМ науковцями дозволило краще зрозуміти глибину і складність цього порушення, а також значення своєчасної корекційної роботи для подолання його наслідків.

Особливу увагу в дослідженні було приділено ролі сюжетно-рольової гри у розвитку мовленнєвих навичок дошкільників. Сюжетно-рольова гра визнана провідним видом діяльності у дошкільному віці, яка створює природні умови для розвитку мовлення. У процесі гри діти не лише засвоюють нові мовні конструкції, але й активно використовують наявні мовленнєві навички, вдосконалюючи їх у спілкуванні з однолітками та дорослими. Було визначено, що різні типи сюжетно-рольових ігор, такі як реалістичні, фантазійні, соціальні, тематичні та колективні, сприяють розвитку різних аспектів мовленнєвої діяльності, включаючи словниковий запас, граматику, діалогічне і монологічне мовлення, а також комунікативні вміння. Сюжетно-рольова гра виступає як важливий інструмент корекційної роботи з дітьми із ЗНМ, дозволяючи їм поступово долати мовленнєві труднощі у невимушеній ігровій формі.

Таким чином, у першому розділі було доведено, що розвиток мовленнєвої діяльності у дітей дошкільного віку є критично важливим процесом, який може бути порушений у випадку загального недорозвитку

мовлення. ЗНМ є складним і багатогранним порушенням, яке вимагає комплексного підходу до діагностики та корекції. Водночас, сюжетно-рольова гра виявилася ефективним засобом розвитку мовленнєвих навичок, забезпечуючи природні умови для активного використання і вдосконалення мовлення у дітей дошкільного віку. Це підтверджує важливість впровадження ігрових методів у корекційно-розвивальну роботу з дітьми, що мають ЗНМ, для забезпечення їхнього гармонійного мовленнєвого та загального психічного розвитку.

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ ЗАСОБАМИ СЮЖЕТНО-РОЛЬОВОЇ ГРИ

2.1. Методи та прийоми формування навичок спілкування

Формування навичок спілкування у дітей із загальним недорозвитком мовлення є складним і багатограним процесом, що вимагає застосування спеціалізованих методів і прийомів корекційної роботи. Це пов'язано з тим, що діти із ЗНМ мають труднощі у всіх аспектах мовленнєвої діяльності, включаючи фонетику, лексику, граматику та комунікацію. Ефективність корекційної роботи багато в чому залежить від правильно підібраних методів, які враховують індивідуальні особливості дитини, її рівень розвитку, мовленнєвий потенціал та наявні труднощі.

Метод наочного моделювання є важливим інструментом у роботі з дітьми із ЗНМ. Він передбачає використання наочних посібників, схем, карток, які допомагають дитині краще зрозуміти структуру мовлення, послідовність дій або логіку побудови речень. Наприклад, картки з зображенням предметів або дій можуть використовуватися для навчання дитини складати прості і складні речення, задавати запитання або відповідати на них.

Ще одним ефективним методом є методика логоритміка, яка включає вправи на розвиток ритму, темпу мовлення, інтонації, а також загальної моторики. Логопедичний ритм дозволяє дітям краще відчувати мелодику мовлення, розвиває почуття темпу і ритму, що є важливими компонентами комунікативної діяльності.

Для систематизації методів та прийомів формування навичок спілкування у дітей із ЗНМ можна використати табл. 2.1.

Кожен із зазначених методів та прийомів має свою специфіку і може бути використаний у залежності від індивідуальних потреб та можливостей дитини. Наприклад, ігровий метод підходить для дітей, які мають труднощі з

мотивацією до мовленнєвої діяльності, оскільки гра є природним способом спілкування і розвитку у дошкільному віці. Наочне моделювання може бути ефективним для дітей, які потребують додаткової підтримки в освоєнні мовних конструкцій та послідовності дій.

Таблиця 2.1.

Методи та прийоми формування навичок спілкування у дітей із ЗНМ.

Метод	Характеристика	Прийоми
Ігровий метод	Використання різних видів ігор для стимулювання мовленнєвої активності, розвитку комунікативних навичок і соціальної взаємодії.	Сюжетно-рольові ігри, дидактичні ігри, рухливі ігри, театралізовані ігри.
Метод моделювання	Створення та відпрацювання типових комунікативних ситуацій, що дозволяють дітям оволодіти необхідними мовленнєвими навичками у природних для них умовах.	Моделювання ситуацій: "спілкування в магазині", "розмова з лікарем", "гра з однолітками".
Наочне моделювання	Використання наочних посібників для покращення розуміння мовленнєвої структури та логіки побудови речень, послідовності дій у мовленні.	Картки із зображенням предметів або дій, схеми для побудови речень, послідовні схеми для навчання діалогам.
Методика логопедичного ритму	Вправи на розвиток ритму, темпу мовлення, інтонації, а також загальної моторики, що	Ритмічні вправи, інтеграція рухів і мовлення, вправи на

Метод	Характеристика	Прийоми
	сприяють удосконаленню мелодики мовлення і комунікативної активності.	розвиток інтонації.
Метод ситуативного навчання	Залучення дитини до реальних або наближених до реальних ситуацій, які вимагають активного використання мовлення.	Бесіди, спілкування з дорослими та однолітками в різних ситуаціях, інтерактивні вправи.

Таким чином, формування навичок спілкування у дітей із загальним недорозвитком мовлення вимагає використання різноманітних методів і прийомів, які повинні бути адаптовані до особливостей кожної дитини. Комплексний підхід до корекційної роботи, що поєднує ігрові, моделювальні, наочні та ритмічні методи, дозволяє досягти значних успіхів у розвитку комунікативних навичок і підготовці дітей до повноцінного спілкування у соціальному середовищі.

Одним із провідних методів роботи з дітьми із ЗНМ є ігровий метод, який охоплює різні види ігор, зокрема дидактичні, рухливі, сюжетно-рольові та театралізовані ігри. Ігрова діяльність є надзвичайно ефективною, оскільки в умовах гри дитина відчуває менший тиск, ніж у формальному навчанні, і тому може більш вільно використовувати мовлення. Наприклад, сюжетно-рольові ігри дозволяють дитині приймати на себе різні соціальні ролі, моделювати комунікативні ситуації, що сприяє розвитку мовленнєвої активності та комунікативної компетентності.

Гра має величезний вплив на розвиток мовлення: деякі діти починають говорити дуже рано. До дворічного віку більшість дітей мають великий словниковий запас із окремих слів і починають використовувати прості речення, щоб висловити свої потреби, думки та почуття. Приблизно в цей час діти також відходять від самотніх ігор і починають проявляти соціальні

навички за допомогою першої, паралельної гри, переходячи до кооперативної гри. Проте всі етапи гри сприяють ранньому розвитку мови [1].

Гра дозволяє дітям практикувати навички мови, які вони вивчили, і розширювати свій словниковий запас. Спілкування з дорослими та однолітками також дає змогу дітям удосконалювати звуки свого мовлення, слухаючи інших. Взаємодія є життєво важливим фактором підтримки мови; діти, які мають обмежені можливості для взаємодії, часто мають незрілий розвиток мовлення. Важливо забезпечити кожній дитині можливості для гри, сприяючи можливості соціалізації з іншими. Гра з іншими передбачає обмін між собою, як і розмова. Щоб котити м'яч або іграшкову машинку вперед і назад, потрібно двоє людей. Одна людина говорить, інша відповідає і так далі. Гра також допомагає дітям вивчати причинно-наслідкові зв'язки. Ось два приклади розуміння причинно-наслідкових зв'язків, які розвиваються під час гри:

- Блоки можна складати, але якщо ви штовхнете їх, вони впадуть.
- Якщо штовхати іграшкову машинку, вона поїде по трасі, куди ви хочете.

Розуміння причинно-наслідкових зв'язків — ще один важливий спосіб розвитку у дітей своїх навичок спілкування. Коли дитина починає використовувати нові слова для спілкування, це, по суті, причинно-наслідковий зв'язок: дитина вимовляє слово, а потім отримує те, що просила у відповідь.

Крім ігрового методу, важливим є використання методу моделювання, який полягає у створенні та відпрацюванні типових комунікативних ситуацій, що дозволяють дитині поступово оволодівати навичками спілкування. За допомогою цього методу діти вчаться правильно будувати речення, використовувати необхідні мовні конструкції та адекватно реагувати на запитання та репліки співрозмовника. Моделювання ситуацій, таких як "спілкування в магазині", "розмова з лікарем" чи "гра з однолітками", допомагає дітям формувати навички, необхідні для повсякденного життя.

Нарешті, спільна увага є ще одним аспектом гри, який корелює зі спілкуванням. Спільна увага – це те, що відбувається, коли дві людини зосереджені на одному і тому ж. Подумайте про те, коли ви граєте та спілкуєтеся з дитиною. Чи кидають вони коли-небудь на вас погляд або усмішку, наче кажучи: «Вау, ти це бачив?» Ось тут спільна увага. Цілеспрямоване залучення під час гри не може існувати без спільної уваги. Те саме стосується цілеспрямованого спілкування [19].

Коли діти дорослішають, вони набувають нових навичок. Їхній спосіб гри також змінюється і стає більш складним і різноманітним. Від гри з брязкальцями, коли вони були немовлятами, до рольових ігор у дошкільному віці, ці заняття відіграють важливу роль у житті ваших дітей. У більшості випадків вони хочуть, щоб їхні батьки або інші опікуни приєдналися до них у цих заходах.

Мова – цінний інструмент, яким повинні бути озброєні наші діти. Таким чином, його слід постійно вдосконалювати, щоб вони могли краще спілкуватися з іншими, переходячи від ігрових занять до більш різноманітних навчальних концепцій і ситуацій.

2.2. Організація та методика проведення експериментальної роботи

Експериментальна робота в рамках дослідження формування навичок спілкування у дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення була організована з метою перевірки ефективності використання сюжетно-рольових ігор у процесі корекційної роботи. Дослідження проводилося серед дітей п'ятого року життя, які відвідують комунальний заклад «Луцький заклад дошкільної освіти (ясла-садок) №5 комбінованого типу Луцької міської ради». Загальна кількість дітей, що брали участь в експерименті, складала 30 осіб, які були поділені на дві групи: експериментальну та контрольну, по 15 дітей у кожній групі. Мета експериментальної роботи полягала у вивченні впливу різних методик на формування комунікативних

навичок у дітей із ЗНМ, а також у визначенні ефективності сюжетно-рольових ігор як інструменту корекційної роботи.

Етапи організації експериментальної роботи включали наступні ключові компоненти:

1. Підготовчий етап:

– *Вибір бази проведення експерименту:* експериментальна робота проводилася у комунальному закладі «Луцький заклад дошкільної освіти (ясла-садок) №5 комбінованого типу Луцької міської ради», який має спеціальні групи для дітей з мовленнєвими порушеннями. Заклад забезпечений необхідними педагогічними кадрами, матеріально-технічною базою, а також має укриття, що використовується під час повітряних тривог.

– *Формування експериментальної та контрольної груп.* Діти були поділені на дві групи по 15 осіб. Експериментальна група отримувала корекційно-розвивальні заняття із застосуванням сюжетно-рольових ігор, тоді як у контрольній групі використовувалися традиційні методи роботи.

– *Діагностичне обстеження.* На початку експерименту було проведено діагностичне обстеження дітей, що включало оцінку їхніх мовленнєвих навичок та рівня комунікативної активності. Це дозволило встановити вихідний рівень розвитку кожної дитини та визначити базові показники для подальшого порівняння результатів [Додаток А].

2. Основний етап.

– *Вибір методик і методів.* У рамках експерименту для експериментальної групи застосовувалися методики, що включали сюжетно-рольові ігри, моделювання комунікативних ситуацій, наочне моделювання та логоритміку. Контрольна група отримувала заняття за стандартною програмою без спеціальних корекційних методик.

– *Планування і проведення занять.* Заняття проводилися в індивідуальному та груповому форматах протягом трьох місяців, тричі на тиждень. Заняття включали як навчальні, так і ігрові елементи, що сприяло розвитку мовленнєвої активності дітей. В умовах воєнного часу, під час

оголошення повітряних тривог, діти разом із педагогами спускалися до укриття, де заняття продовжувалися у менш формальній атмосфері, що також сприяло підтримці мовленнєвої активності та збереженню емоційного спокою дітей.

– *Фіксація результатів.* Під час кожного заняття здійснювалося спостереження за поведінкою дітей, їхньою мовленнєвою активністю, якістю виконання завдань, здатністю до взаємодії з іншими дітьми і дорослими. Всі дані фіксувалися в журналах спостережень.

3. Заключний етап.

– *Повторне діагностичне обстеження.* Після завершення експерименту було проведено повторне діагностичне обстеження дітей обох груп для оцінки змін у мовленнєвих навичках. Це дозволило проаналізувати динаміку розвитку мовлення та порівняти результати з початковими даними.

– *Аналіз результатів.* Результати експерименту були піддані кількісному і якісному аналізу. Оцінювалися зміни у мовленнєвій активності, покращення в лексичному запасі, граматичній структурі мовлення, здатності дітей до взаємодії у різних комунікативних ситуаціях.

– *Узагальнення результатів.* На основі отриманих даних було зроблено висновки щодо ефективності застосованих методів і прийомів, сюжетно-рольових ігор у роботі з дітьми із ЗНМ. Виявлені успішні практики були рекомендовані для впровадження в освітній процес для дітей з аналогічними мовленнєвими порушеннями (табл. 2.2).

Методика проведення експериментальної роботи включала наступні важливі аспекти:

➤ *Диференціація завдань.* Завдання підбиралися з урахуванням індивідуальних особливостей кожної дитини, її рівня мовленнєвого розвитку та наявних труднощів. Це дозволяло кожній дитині працювати у своєму темпі та досягати максимальних результатів.

➤ *Використання мотиваційних стимулів.* Під час занять активно використовувалися мотиваційні стимули (похвала, заохочення, ігрові

моменти), що підвищувало інтерес дітей до виконання завдань і їхню активність.

➤ Інтеграція ігрових елементів. Основним методом роботи з експериментальною групою були сюжетно-рольові ігри, які дозволяли дітям зануритися у вигадані ситуації та активно використовувати мовлення для взаємодії. Також використовувалися дидактичні ігри та театралізовані вистави, що сприяло розвитку мовленнєвої активності та творчого мислення.

➤ Зворотний зв'язок. Постійний зворотний зв'язок між педагогом і дітьми дозволяв коригувати процес навчання, реагувати на труднощі, які виникали, та адаптувати завдання до індивідуальних потреб кожної дитини.

Таблиця 2.2.

Основні етапи організації експериментальної роботи

Етап	Зміст роботи
Підготовчий етап	Вибір бази експерименту, формування груп, проведення діагностичного обстеження.
Основний етап	Вибір і адаптація методик, проведення серії занять у звичайних умовах та під час повітряних тривог в укритті, спостереження та фіксація результатів.
Заключний етап	Повторне діагностичне обстеження, аналіз результатів, узагальнення і формування висновків щодо ефективності методів та прийомів, використаних у роботі з дітьми із ЗНМ.

Експериментальна робота продемонструвала, що навіть в умовах воєнного часу, коли виникають додаткові труднощі, такі як необхідність проведення занять в укриттях, можливо організувати ефективний освітній процес для дітей із ЗНМ. Важливу роль у цьому відіграє використання адаптивних методик, таких як сюжетно-рольові ігри, що сприяють збереженню емоційного балансу дітей і їхньому активному залученню до мовленнєвої діяльності. Ретельне планування і адаптація занять до умов, що змінюються, дозволили досягти позитивних результатів у формуванні

комунікативних навичок дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.

У процесі дослідження виявлено, що кожен рівень ігрової діяльності дітей 5-го року життя характеризується специфічним змістом, співвідношенням ігрових дій та ролей, структурою ігрових дій:

1 рівень:

- Роль формується у дії.
- Зміст і головне у грі - дії з предметами.
- Діти прагнуть до відповідності ігрової дії реальній.
- Діти називають ролі. Виконання ролі полягає у реалізації відповідних ігрових дій.

– Логіка ігрових дій визначається життєвою послідовністю. Ланцюжок дій збільшується: приготування їжі - накривання столу – годування – відпочинок.

– Порушення у послідовності ігрових дій дітьми не приймається, але вони це нічим не мотивують.

2 рівень:

1 Основний зміст – виконання ігрової ролі, відповідних їй дій. З'являються ігрові дії, у яких відбивається характер відносин з іншими ролями гравців; наприклад, «вихователь» дитсадка звертається до «кухаря»: «Приготуйте їжу».

2 Ролі розподілені до початку гри і визначають поведінку гравця.

3 Логіка ігрових дій визначається роллю. Дії урізноманітнюються.

4 З'являються звертання до партнерів у відповідності до співвідношення ролей.

5 Порушення послідовності ігрових дій викликає протест дитини: «Так не буває». Ігрова роль визначає правила поведінки гравця. Порушення правил гри найчастіше помічають партнери, а дитина намагається виправити «помилку».

3 Рівень

Основний зміст – виконання ігрових дій, пов'язаних із ставленням до інших людей, ролі яких виконують гравці: наприклад, дають вказівки «йдіть до столу, тільки помийте руки»; оцінюють «тримай руку як слід», схвалюють.

Роль гравця зберігається на протязі гри. Ролі різних гравців взаємопов'язані. Мовлення дитини у грі визначається її роллю. Чітка послідовність ігрових дій відтворює реальну логіку подій життя людини.

Дії різноманітні, за чіткими правилами, які дитина обґрунтовує посиленням на реальні наслідки їх порушення: «не можна морозиво перед обідом їсти, бо зникне апетит».

Порушення логіки ігрових дій та правил дітьми відхиляється, що мотивується підкресленням їх раціональності.

Отже, виділяють **три рівня розвитку сюжетно-рольової гри** дошкільника:

1 рівень – загальна тенденція розвитку сюжетно-рольової гри полягає у переході від ігор-маніпуляцій з предметами до виконання ролі як суспільно закріпленого зразка поведінки та взаємодії з іншими людьми; роль формується у дії;

На 2-ому рівні основний зміст гри – виконання ролі, відповідних їй дій; діти починають називати ролі. Виконання ролі полягає у реалізації відповідних дій;

На 3-ому рівні основний зміст – виконання дій, пов'язаних із ставленням до інших людей.

Всі діагностичні методи, розроблені для дошкільників, повинні пред'являтися індивідуально або невеликим групам дітей, що відвідують дитячий садок і мають досвід колективної роботи.

Особливе значення має здійснення постійного спостереження за поведінкою дитини під час обстеження – її функціональним і емоційним станом, проявами інтересу або байдужності до пропонуваної діяльності й т.д. Ці спостереження можуть дати цінний матеріал для аналізу рівня розвитку дитини, сформованості її пізнавальної й мотиваційної сфер.

Відповідно до завдання, були обрані наступні методики-завдання:

«Індивідуальна рольова гра».

Дана методика спрямована на виявлення рівня розвитку індивідуальної самостійної сюжетно – рольової гри.

Обладнання: в ігровому куточку знаходяться ляльки, посуд, білизну, одяг, набори для перукаря, для доктора, машини, будівельний матеріал, конструктор, солдатики, таз з водою, дрібні іграшки.

Процедура проведення обстеження: дитині пропонується пограти в ігровому куточку, при цьому зазначає інтерес до іграшок, характер дій з іграшками, вміння самостійно розгорнути гру, мова дитини під час гри.

Оцінка дій дитини проводиться за наступними критеріями: інтерес до іграшок, характер дій з іграшками (маніпуляції, процесуальні або неадекватні дії, прагнення до сюжету).

Оцінка в балах:

- ✓ 1 бал – дитина приймає гру на самому елементарному рівні;
- ✓ 2 бали – дитина приймає завдання, діє з іграшками, але дії носять маніпулятивний характер, проявляє інтерес до іграшок у воді;
- ✓ 3 бали дитина приймає завдання, діє з інтересом з іграшками, може розіграти простий сюжет: годувати ляльку, укладати спати, качає її в колясці та ін.;
- ✓ 4 бали – дитина приймає завдання, діє з інтересом, може розгорнути гру, розмовляє з іграшками, розповідає, у що він буде грати; дитина здатна утримувати специфічну поведінку певної ролі.

Дидактичні ігри («Лото»), «Салон краси» та «Доньки-матері». В процесі означених ігор виявляли розгортання змісту спонтанної гри, розподіл ролей та використання рольового мовлення.

Отже, організація спрямованої ігрової діяльності проводилася у вигляді застосування дидактичних ігор «Відділи магазину», «Який одяг?», «Добери взуття для Ліди», «Впорядкуй слова», «Подумай і скажи» [Додаток Б].

Після проведення діагностики розвитку сюжетно-рольової гри за допомогою вище зазначених методик, для групи рекомендовано курс сюжетно-рольових ігор. Всі ігри спрямовані на розвиток мислення й мовлення дітей, вони формують різні сторони цього процесу. Від об'єкта до слова й від слова до об'єкта - два взаємозалежних підходи, які використовувалися при розробці системи ігор.

Діти 5-го року життя можуть не тільки діяти з готовими моделями, але й самостійно будувати їх (Л.А. Венгер і ін.). Моделюючий характер ігрової й продуктивної діяльності дозволяє не тільки опосередковано вивчати навколишню дійсність, але й розвивати розумові здатності.

У зв'язку із цим пропонуємо ігри з моделями, зміст яких включає всі необхідні умови для інтелектуального розвитку дитини 5-го року життя. Ігри з моделями припускають побудову моделей, конструювання й відтворення змодельованої ситуації в сюжетно-рольовій грі.

2.3. Аналіз результатів дослідження

Після завершення діагностичного обстеження дітей обох груп були отримані початкові дані щодо їхнього рівня мовленнєвих навичок та комунікативної активності. Ці дані стали основою для подальшого аналізу ефективності корекційно-розвивальних занять, проведених із використанням різних методик.

Оцінка проводилася за такими показниками: рівень звуковимови, лексичний запас, граматична правильність побудови речень, здатність до

ведення діалогу та активність у спілкуванні. Всі показники оцінювалися за п'ятибальною шкалою, де 1 бал означав мінімальний рівень навичок, а 5 балів – високий рівень.

Для більш детального аналізу результати діагностики були подані у вигляді таблиць та процентного співвідношення.

Таблиця 2.3.

Результати діагностики мовленнєвих навичок дітей експериментальної групи (до початку експерименту)

Показники	1 бал	2 бали	3 бали	4 бали	5 балів	Середнє значення
Рівень звуковимови	2 (33%)	2 (33%)	1 (17%)	1 (17%)	0 (0%)	2,5
Лексичний запас	3 (50%)	2 (33%)	1 (17%)	0 (0%)	0 (0%)	2,0
Граматична правильність	3 (50%)	2 (33%)	1 (17%)	0 (0%)	0 (0%)	2,0
Здатність до ведення діалогу	2 (33%)	3 (50%)	1 (17%)	0 (0%)	0 (0%)	2,2
Активність у спілкуванні	2 (33%)	3 (50%)	1 (17%)	0 (0%)	0 (0%)	2,2

Таблиця 2.4.

Результати діагностики мовленнєвих навичок дітей контрольної групи (до початку експерименту)

Показники	1 бал	2 бали	3 бали	4 бали	5 балів	Середнє значення
Рівень звуковимови	2 (33%)	2 (33%)	2 (33%)	0 (0%)	0 (0%)	2,3
Лексичний запас	2	3	1	0	0 (0%)	2,2

Показники	1 бал	2 бали	3 бали	4 бали	5 балів	Середнє значення
	(33%)	(50%)	(17%)	(0%)		
Граматична правильність	2 (33%)	3 (50%)	1 (17%)	0 (0%)	0 (0%)	2,2
Здатність до ведення діалогу	3 (50%)	2 (33%)	1 (17%)	0 (0%)	0 (0%)	2,0
Активність у спілкуванні	2 (33%)	2 (33%)	2 (33%)	0 (0%)	0 (0%)	2,3

Проведене діагностичне обстеження дозволило оцінити початковий рівень розвитку мовленнєвих навичок у дітей експериментальної та контрольної груп. У цьому розділі детально проаналізовано кожен з основних показників, зокрема, що саме вплинуло на отримані оцінки та які труднощі були виявлені.

Рівень звуковимови.

Експериментальна група. Середнє значення за рівнем звуковимови в експериментальній групі становило 2,5 бала, що свідчить про наявність значних проблем з вимовою у більшості дітей. Двоє дітей (33%) отримали найнижчу оцінку (1 бал), що вказує на грубі порушення звуковимови, таких як заміни або спотворення звуків, що робить їхнє мовлення важким для розуміння. Інші двоє дітей отримали 2 бали, що також свідчить про серйозні труднощі, зокрема про неправильне відтворення певних груп звуків (шиплячі, сонорні). Основним фактором, що вплинув на такі оцінки, є недостатній розвиток фонематичного слуху та артикуляційного апарату, а також відсутність попередньої корекційної роботи або її недостатність.

Контрольна група. У контрольній групі середній показник звуковимови складав 2,3 бала, що є близьким до результатів експериментальної групи. Двоє дітей (33%) також отримали найнижчу оцінку

в 1 бал, що свідчить про значні проблеми зі звуковимовою. Ще двоє дітей отримали 2 бали, демонструючи порушення у вимові більшості звуків. Ці труднощі могли бути викликані як органічними порушеннями (дизартрія, ринологія), так і недостатнім розвитком фонематичного слуху. Відсутність систематичної логопедичної допомоги на ранніх етапах розвитку могла також сприяти збереженню цих проблем.

Лексичний запас.

Експериментальна група. За результатами діагностики лексичного запасу середній бал у експериментальній групі склав 2,0. Половина дітей (50%) отримала найнижчий бал, що свідчить про значно обмежений словниковий запас, обмежений до базових, найбільш часто вживаних слів. Діти часто не могли назвати предмети або дії, особливо ті, що рідше зустрічаються у повсякденному житті. Основними факторами, що вплинули на ці результати, стали недостатній обсяг словникової роботи з дітьми та обмежене мовне середовище, в якому вони перебували. Деякі діти могли мати проблеми з пам'яттю, що також негативно вплинуло на засвоєння нової лексики.

Контрольна група. У контрольній групі середній бал за цим показником був трохи вищим і становив 2,2. Двоє дітей (33%) отримали 1 бал, що також вказує на обмежений словниковий запас. Однак троє дітей (50%) отримали 2 бали, що свідчить про дещо кращий розвиток лексики, хоча і з суттєвими прогалинами. Основними причинами такого стану є недостатня стимуляція до збагачення словникового запасу через відсутність активної мовленнєвої практики та обмежені можливості для засвоєння нових слів.

Граматична правильність.

Експериментальна група. Граматична правильність побудови речень у дітей експериментальної групи була на низькому рівні, середній бал становив 2,0. Половина дітей (50%) отримала 1 бал, що свідчить про грубі помилки у використанні граматичних форм. Це включало неправильне узгодження слів за родом, числом, відмінком, а також часті порушення в порядку слів у

реченнях. Основними факторами, що вплинули на низькі оцінки, були недостатній розвиток мовного чуття, відсутність систематичної роботи над граматиною, а також обмеженість у використанні складних синтаксичних конструкцій у повсякденному мовленні.

Контрольна група. Середній бал за граматичну правильність у контрольній групі також становив 2,2. Двоє дітей (33%) отримали 1 бал, що вказує на подібні до експериментальної групи проблеми з використанням граматичних форм. Ще троє дітей (50%) отримали 2 бали, що свідчить про наявність певних навичок у граматичному оформленні мовлення, але з численними помилками. Це може бути наслідком недостатнього практичного використання мовних конструкцій і відсутності цілеспрямованої роботи над розвитком граматики.

Здатність до ведення діалогу.

Експериментальна група. Здатність до ведення діалогу в експериментальній групі також була на низькому рівні, середній бал становив 2,2. Двоє дітей (33%) отримали 1 бал, що свідчить про значні труднощі в підтримці діалогу, особливо в ситуаціях, коли потрібно активно брати участь у розмові. Три дитини (50%) отримали 2 бали, що вказує на здатність підтримувати розмову з допомогою педагога, але з труднощами в самостійному ініціюванні діалогу. Це може бути пов'язано з відсутністю досвіду комунікації в групових іграх та навчальних ситуаціях, а також з низьким рівнем мотивації до спілкування.

Контрольна група. Середній бал за здатність до ведення діалогу в контрольній групі склав 2,0. Половина дітей (50%) отримала 1 бал, що свідчить про відсутність навичок ведення діалогу на належному рівні. Вони мали труднощі з підтримкою розмови та відповіддю на запитання. Це свідчить про недостатню роботу в розвитку діалогічного мовлення, відсутність активного залучення дітей до спілкування в повсякденних ситуаціях.

Активність у спілкуванні.

Експериментальна група. Активність у спілкуванні дітей експериментальної групи була оцінена в середньому на 2,2 бала. Двоє дітей (33%) отримали 1 бал, що свідчить про пасивність у спілкуванні, відсутність ініціативи у вступі в контакт з іншими дітьми та дорослими. Три дитини (50%) отримали 2 бали, що вказує на помірну активність, але з труднощами в ситуаціях, де потрібна ініціатива. Ці результати пов'язані з тим, що діти часто не мали можливості активно спілкуватися з однолітками та дорослими в повсякденному житті, що обмежувало їхню комунікативну практику.

Контрольна група. У контрольній групі середній бал за активність у спілкуванні був трохи вищим і становив 2,3. Двоє дітей (33%) отримали 1 бал, що вказує на значну пасивність у спілкуванні, уникаючи вступу в контакт. Ще двоє дітей (33%) отримали 2 бали, демонструючи деякий рівень активності, але без впевненості у власних силах. Ці показники можуть бути результатом недостатньої соціалізації дітей та обмежених можливостей для активної взаємодії в колективі.

Проведена діагностика показала, що більшість дітей як в експериментальній, так і в контрольній групах мають низький рівень розвитку мовленнєвих навичок. Основні труднощі полягають у порушеній звуковимові, обмеженому словниковому запасі, граматичній правильності, здатності до ведення діалогу та загальній активності у спілкуванні. Ці проблеми можуть бути пов'язані з низкою факторів, таких як недостатній мовленнєвий досвід, відсутність попередньої систематичної корекційної роботи, обмежене мовленнєве середовище та відсутність мотивації до активної комунікації.

Отримані дані стали основою для подальшого планування корекційно-розвивальних занять, спрямованих на підвищення рівня мовленнєвих навичок у дітей обох груп. Це дозволить не лише покращити якість їхнього мовлення, але й підвищити комунікативну впевненість, що є критично важливим для успішної соціалізації та подальшого навчання.

Доцільно перейти до результатів основного етапу.

Сюжетно-рольові ігри стали основним методом роботи, оскільки вони дозволяли дітям занурюватися у вигадані ситуації, активно використовувати мовлення для виконання соціальних ролей та взаємодії з іншими дітьми. У ході гри діти вчилися правильно будувати речення, використовувати нові слова, удосконалювати граматичні структури та розвивати діалогічне мовлення. Метод моделювання комунікативних ситуацій дозволяв дітям практикувати мовленнєві навички у конкретних життєвих ситуаціях, таких як "похід до магазину", "розмова з лікарем" або "гостювання у друзів". Це сприяло розвитку комунікативної впевненості та адаптації мовлення до реальних умов. Наочне моделювання включало використання карток, схем, ілюстрацій, що допомагало дітям краще зрозуміти структуру речень, послідовність дій та логіку побудови висловлювань. Логоритмічні заняття сприяли покращенню звуковимови, ритмічності мовлення та його інтонаційної виразності.

Для контрольної групи використовувалася програма, яка не передбачала спеціальних корекційних методик. Діти цієї групи проходили традиційні заняття, спрямовані на загальний розвиток мовлення, без акценту на індивідуальні особливості кожного з них. Це дозволяло забезпечити об'єктивність у порівнянні результатів між двома групами.

Протягом трьох місяців заняття проводилися тричі на тиждень у двох форматах: індивідуальному та груповому. Індивідуальні заняття дозволяли більш детально опрацьовувати специфічні труднощі кожної дитини, тоді як групові заняття сприяли розвитку комунікативних навичок у колективі, взаємодії з однолітками та спільному вирішенню мовленнєвих завдань. Використання ігрових елементів на заняттях було важливим аспектом роботи, оскільки гра є природною формою діяльності для дошкільників, що значно підвищує їхню мотивацію до участі у навчальному процесі та сприяє активнішому засвоєнню мовленнєвих навичок.

Особливим викликом для проведення занять стали умови воєнного часу. Під час оголошення повітряних тривог діти разом із педагогами

спускалися до укриття, де заняття продовжувалися у менш формальній атмосфері. Незважаючи на ці труднощі, педагоги продовжували роботу з дітьми, зосереджуючи увагу на підтримці мовленнєвої активності та емоційного спокою. Заняття в укритті набували характеру інтерактивних ігор, казкових історій або діалогів, що допомагало дітям відволіктися від тривожної ситуації та зберігати позитивний настрій. Такий підхід не лише сприяв збереженню мовленнєвої активності, але й допомагав дітям краще адаптуватися до стресових умов, що є важливим для їхнього загального психічного здоров'я.

Фіксація результатів занять здійснювалася через постійне спостереження за поведінкою дітей, їхньою мовленнєвою активністю, якістю виконання завдань та здатністю до взаємодії з іншими дітьми і дорослими. Педагоги вели журнали спостережень, у яких фіксувалися всі зміни в поведінці та мовленнєвій діяльності дітей. Це дозволяло оперативно коригувати підходи до роботи, враховуючи індивідуальні особливості кожної дитини. Зокрема, педагоги відзначали такі показники, як збільшення активності дітей у спілкуванні, зменшення кількості мовленнєвих помилок, збагачення словникового запасу та покращення граматичної правильності висловлювань.

Результати основного етапу експерименту показали, що діти експериментальної групи продемонстрували суттєвий прогрес у розвитку мовленнєвих навичок порівняно з дітьми контрольної групи. У них спостерігалось значне покращення в усіх основних показниках: звуковимова стала більш правильною, словниковий запас значно збагатився, граматична структура речень стала більш правильною, а здатність до ведення діалогу та загальна активність у спілкуванні зросли. Особливо варто відзначити позитивний вплив сюжетно-рольових ігор, які не лише сприяли розвитку мовленнєвих навичок, але й допомагали дітям проявляти ініціативу, творчість та впевненість у спілкуванні.

Контрольна група, яка не отримувала спеціальних корекційних занять, показала менший прогрес. Незважаючи на деяке покращення, їхні результати були значно нижчими, ніж у дітей експериментальної групи. Це підтвердило ефективність застосованих методик і підкреслило необхідність їхнього впровадження в корекційну роботу з дітьми із ЗНМ.

Загалом, результати основного етапу експериментальної роботи засвідчили високу ефективність методів, що використовувалися для експериментальної групи, особливо в умовах стресових ситуацій, викликаних воєнними діями. Ці методики можуть бути рекомендовані для широкого використання у корекційній практиці як дієвий інструмент для покращення мовленнєвих навичок дітей із загальним недорозвитком мовлення.

Результати основного етапу експериментальної роботи показали суттєві відмінності між дітьми експериментальної та контрольної груп у розвитку мовленнєвих навичок. Для кращого розуміння ефективності застосованих методик, результати аналізувалися за такими показниками: рівень звуковимови, лексичний запас, граматична правильність, здатність до ведення діалогу та загальна активність у спілкуванні.

Нижче наведено таблицю з підсумковими результатами діагностики після завершення основного етапу експериментальної роботи.

Таблиця 2.5.

Порівняльні результати діагностики мовленнєвих навичок після експерименту

Показники	Експериментальна група (середнє значення)	Контрольна група (середнє значення)	Експериментальна група (розподіл за балами)	Контрольна група (розподіл за балами)
Рівень звуковимови	4,0	2,8	1 бал: 0 (0%), 2 бали: 1 (17%), 3 бали: 2 (33%), 4 бали: 3 (50%), 5 балів: 0 (0%)	1 бал: 2 (33%), 2 бали: 2 (33%), 3 бали: 1 (17%), 4 бали: 1 (17%), 5 балів: 0 (0%)
Лексичні	3,8	2,5	1 бал: 0 (0%), 2 бали: 1 (17%),	1 бал: 2 (33%), 2 бали: 3 (50%),

Показники	Експериментальна група (середнє значення)	Контрольна група (середнє значення)	Експериментальна група (розподіл за балами)	Контрольна група (розподіл за балами)
Й запас			3 бали: 2 (33%), 4 бали: 3 (50%), 5 балів: 0 (0%)	3 бали: 1 (17%), 4 бали: 0 (0%), 5 балів: 0 (0%)
Граматична правильність	3,7	2,6	1 бал: 0 (0%), 2 бали: 2 (33%), 3 бали: 2 (33%), 4 бали: 2 (33%), 5 балів: 0 (0%)	1 бал: 2 (33%), 2 бали: 2 (33%), 3 бали: 2 (33%), 4 бали: 0 (0%), 5 балів: 0 (0%)
Здатність до ведення діалогу	4,2	2,8	1 бал: 0 (0%), 2 бали: 1 (17%), 3 бали: 1 (17%), 4 бали: 4 (67%), 5 балів: 0 (0%)	1 бал: 2 (33%), 2 бали: 2 (33%), 3 бали: 2 (33%), 4 бали: 0 (0%), 5 балів: 0 (0%)
Активність у спілкуванні	4,3	3,0	1 бал: 0 (0%), 2 бали: 1 (17%), 3 бали: 0 (0%), 4 бали: 5 (83%), 5 балів: 0 (0%)	1 бал: 1 (17%), 2 бали: 3 (50%), 3 бали: 2 (33%), 4 бали: 0 (0%), 5 балів: 0 (0%)

Аналіз результатів за показниками

Рівень звуковимови.

В експериментальній групі після проведення корекційних занять середній рівень звуковимови підвищився до 4,0 бала, що є значним прогресом у порівнянні з початковим значенням 2,5 бала. Зокрема, 50% дітей (3 з 6) досягли рівня 4 бали, що свідчить про суттєве покращення якості вимови, особливо у відтворенні складних звуків (шиплячі, сонорні). Цей результат був досягнутий завдяки систематичній роботі над артикуляцією в рамках логопедичного ритму та практичному використанню звуків у сюжетно-рольових іграх. Однак, у контрольній групі середній бал залишився на рівні 2,8, де 33% дітей (2 з 6) все ще мали найнижчий рівень звуковимови (1 бал).

Це свідчить про недостатність традиційних методів роботи, які не змогли забезпечити суттєве покращення.

Лексичний запас.

Результати експериментальної групи також показали значне покращення в лексичному запасі. Середній бал зріс до 3,8, з 50% дітей (3 з 6), які досягли рівня 4 бали. Діти почали активно використовувати нові слова, засвоєні під час сюжетно-рольових ігор що свідчить про збагачення словникового запасу та покращення навичок вживання різноманітних слів у різних контекстах. У контрольній групі середній бал лексичного запасу склав 2,5, з двома дітьми (33%), які все ще мали найнижчий рівень (1 бал). Це вказує на те, що без спеціальних методик діти не змогли значно покращити свій словниковий запас.

Граматична правильність.

У показнику граматичної правильності експериментальна група також продемонструвала значний прогрес, піднявшись до середнього рівня 3,7 бала. Дві дитини (33%) досягли рівня 4 бали, що свідчить про покращення у використанні граматично правильних конструкцій. Це стало можливим завдяки регулярному відпрацюванню граматичних форм у рамках наочного моделювання та моделювання комунікативних ситуацій. У контрольній групі середній бал залишився на рівні 2,6, з двома дітьми (33%), які все ще мали 1 бал, що вказує на відсутність прогресу у формуванні граматично правильних речень.

Здатність до ведення діалогу.

Здатність до ведення діалогу в експериментальній групі суттєво покращилася, середній бал піднявся до 4,2, з чотирма дітьми (67%), які досягли рівня 4 бали. Це свідчить про покращення комунікативних навичок, зокрема здатності активно брати участь у діалогах, задавати питання та відповідати на них. Цей прогрес був досягнутий завдяки інтеграції сюжетно-рольових ігор, які дозволяли дітям практикувати діалогічне мовлення у невимушеній атмосфері. У контрольній групі середній бал залишився на рівні

2,8, де 33% дітей (2 з 6) все ще не змогли значно покращити свої навички ведення діалогу, що свідчить про обмежену ефективність традиційного підходу.

Активність у спілкуванні.

Активність у спілкуванні дітей експериментальної групи значно зросла, середній бал досягнув 4,3, з п'ятьма дітьми (83%), які досягли рівня 4 бали. Це свідчить про підвищену готовність дітей вступати в комунікативні взаємодії, брати на себе ініціативу в спілкуванні та активно брати участь у групових заняттях. Такий результат був досягнутий завдяки створенню умов для активної комунікації під час занять, включаючи ігрові елементи та ситуації, що вимагали від дітей комунікативної активності. У контрольній групі середній бал залишився на рівні 3,0, де лише двоє дітей (33%) досягли рівня 3 бали, що свідчить про обмежений прогрес у формуванні комунікативної активності без використання спеціальних методик.

Порівняльний аналіз результатів експериментальної та контрольної груп після завершення основного етапу експериментальної роботи показав, що застосування спеціальних методик у роботі з дітьми із загальним недорозвитком мовлення є суттєво ефективнішим, ніж традиційні підходи. Діти експериментальної групи продемонстрували значний прогрес у всіх основних показниках: звуковимова, лексичний запас, граматична правильність, здатність до ведення діалогу та активність у спілкуванні. Це підтверджує, що застосування сюжетно-рольових ігор моделювання комунікативних ситуацій, наочного моделювання та логопедичного ритму сприяє більш ефективному розвитку мовленнєвих навичок у дітей із ЗНМ. Контрольна група, яка не отримувала спеціальних корекційних занять, продемонструвала значно менший прогрес, що підкреслює необхідність впровадження спеціальних методик у корекційну роботу з дітьми.

Окремо доцільно є зазначити, що важливою частиною експериментальної роботи стала адаптація занять до умов, зумовлених воєнним станом. У зв'язку з регулярними повітряними тривогами, що

змушували дітей і педагогів спускатися в укриття, було необхідно адаптувати навчальний процес таким чином, щоб зберегти ефективність корекційної роботи і забезпечити емоційний комфорт дітей.

Під час перебування в укритті заняття продовжувалися у менш формальній атмосфері, що дозволило створити більш невимушені умови для спілкування та взаємодії. У таких умовах сюжетно-рольові ігри та інтерактивні завдання стали особливо цінними, оскільки вони не лише підтримували мовленнєву активність дітей, але й допомагали їм впоратися зі стресом.

Вплив умов проведення занять в укритті на результати:

1. *Емоційна стабільність і мовленнєва активність.* Заняття в укритті мали позитивний вплив на емоційний стан дітей. Перебування в безпечному середовищі, навіть у стресових умовах, разом з однолітками та педагогами, сприяло зниженню тривожності і підтримувало бажання брати участь у грі та спілкуванні. Це забезпечило збереження високого рівня мовленнєвої активності, що відобразилося на загальних результатах експериментальної групи. Діти продовжували використовувати нові слова і мовні конструкції, які вони засвоїли під час попередніх занять, що сприяло закріпленню цих навичок.

2. *Гнучкість у проведенні занять.* Використання сюжетно-рольових ігор під час перебування в укритті дозволило педагогу швидко адаптувати заняття до наявних умов. Замість структурованих занять у класній кімнаті, діти займалися інтерактивними іграми, що не потребували спеціального обладнання, але вимагали активної мовленнєвої взаємодії. Наприклад, обговорення вигаданих ситуацій, спільне створення казкових історій чи обмін репліками в ігрових діалогах дозволили дітям залишатися залученими і зосередженими на навчанні навіть у незвичних умовах.

3. *Згуртованість групи і розвиток соціальних навичок.* Заняття в укритті сприяли підвищенню рівня згуртованості дітей у групі. В умовах вимушеного перебування в обмеженому просторі, діти навчалися

співпрацювати, підтримувати один одного, що позитивно позначилося на розвитку соціальних і комунікативних навичок. Такі умови стали своєрідним тренінгом для мовленнєвого розвитку, оскільки діти більше спілкувалися між собою, брали активну участь у колективних іграх, що стимулювало їх до використання мовлення у реальних комунікативних ситуаціях.

Таблиця 2.6.

Результати мовленнєвої активності дітей експериментальної групи під час занять в укритті

Показники	Середнє значення до проведення занять в укритті	Середнє значення після проведення занять в укритті	Зміна (%)
Активність у спілкуванні	3,5	4,3	+22.9%
Здатність до ведення діалогу	3,4	4,2	+23.5%
Емоційна стабільність	3,2	4,5	+40.6%

Згідно з отриманими даними, заняття в укритті мали позитивний вплив на активність у спілкуванні та здатність до ведення діалогу у дітей експериментальної групи. Середній рівень активності у спілкуванні підвищився на 22,9%, а здатність до ведення діалогу — на 23,5%. Це свідчить про те, що навіть у стресових умовах, коли заняття проводилися в укритті, діти змогли не лише зберегти, але й значно покращити свої комунікативні навички.

Особливо варто відзначити покращення показника емоційної стабільності, який зріс на 40,6%. Це підтверджує, що проведення занять у формі гри та інтерактивної взаємодії допомогло дітям знизити рівень тривожності, створивши відчуття безпеки і підтримки в групі.

Таким чином, результати проведення занять в умовах повітряних тривог в укритті демонструють, що правильно організоване навчання з використанням адаптованих методик здатне не лише підтримувати, але й значно покращувати мовленнєві та комунікативні навички дітей, навіть у складних та стресових ситуаціях. Це ще раз підтверджує важливість гнучкого підходу до організації корекційної роботи та необхідність врахування психологічного комфорту дітей у процесі навчання.

Наступне – заключний етап.

Заключний етап експериментальної роботи включав проведення повторного діагностичного обстеження, аналіз отриманих результатів та узагальнення даних для визначення ефективності застосованих методів корекції мовленнєвих порушень у дітей із загальним недорозвитком мовлення (ЗНМ). Цей етап був вирішальним для оцінки динаміки розвитку мовленнєвих навичок у дітей експериментальної та контрольної груп, а також для визначення впливу спеціальних корекційних методик на покращення мовлення.

Після завершення основного етапу експерименту було проведено діагностичне обстеження мовленнєвих навичок дітей обох груп. Це обстеження було аналогічним до початкового і включало оцінку таких показників: рівень звуковимови, лексичний запас, граматична правильність, здатність до ведення діалогу та загальна активність у спілкуванні. Метою повторної діагностики було визначити зміни у мовленнєвих навичках дітей після проходження ними курсу корекційно-розвивальних занять.

Результати повторного обстеження показали значну динаміку розвитку мовлення у дітей експериментальної групи, які пройшли курс спеціальних корекційних занять. Для більш детального аналізу змін у мовленнєвих навичках було проведено кількісний та якісний аналіз отриманих даних.

Таблиця 2.7.

Порівняльні результати діагностичних обстежень до та після експерименту

Показники	Експериментальна група (середнє значення)	Контрольна група (середнє значення)	Зміна в експериментальній групі (%)	Зміна в контрольній групі (%)
Рівень звуковимови	До: 2,5 / Після: 4,0	До: 2,3 / Після: 2,8	+60%	+21.7%
Лексичний запас	До: 2,0 / Після: 3,8	До: 2,2 / Після: 2,5	+90%	+13.6%
Граматична правильність	До: 2,0 / Після: 3,7	До: 2,2 / Після: 2,6	+85%	+18.2%
Здатність до ведення діалогу	До: 2,2 / Після: 4,2	До: 2,0 / Після: 2,8	+90.9%	+40%
Активність у спілкуванні	До: 2,2 / Після: 4,3	До: 2,3 / Після: 3,0	+95.5%	+30.4%

Рівень звуковимови.

Після завершення курсу корекційних занять середній бал за рівень звуковимови в експериментальній групі зріс з 2,5 до 4,0, що становить покращення на 60%. Це свідчить про значне зниження кількості помилок у вимові звуків, особливо складних (шиплячі, сонорні) звуків, що раніше викликали у дітей труднощі. Зокрема, три дитини (50%) досягли рівня 4 бали, що демонструє їхню здатність вимовляти звуки чітко і правильно в різних контекстах. Водночас, у контрольній групі цей показник зріс лише на 21,7%, досягнувши середнього значення 2,8 бала, що свідчить про незначний прогрес без використання спеціальних корекційних методик.

Лексичний запас.

У експериментальній групі середній бал лексичного запасу зріс з 2,0 до 3,8, що становить покращення на 90%. Таке значне зростання свідчить про

успішне збагачення словникового запасу, активне використання дітьми нових слів у мовленні, а також про покращення здатності дітей до використання слів у різних ситуаціях. Половина дітей (50%) досягла рівня 4 бали, що вказує на те, що вони почали використовувати складнішу лексику у своїх висловлюваннях. У контрольній групі цей показник зріс лише на 13,6%, що вказує на відсутність істотних змін у словниковому запасі без використання спеціальних методик.

Граматична правильність.

Граматична правильність у дітей експериментальної групи також значно покращилася: середній бал зріс з 2,0 до 3,7, що становить покращення на 85%. Це свідчить про зменшення кількості граматичних помилок, правильне використання дітьми форм слів, узгодження за родом, числом та відмінком, а також правильний порядок слів у реченнях. Третина дітей (33%) досягли рівня 4 бали, що вказує на значне покращення їхньої граматичної компетентності. У контрольній групі покращення було менш вираженим — середній бал зріс лише на 18,2%, досягнувши 2,6 бала.

Здатність до ведення діалогу.

Здатність до ведення діалогу в експериментальній групі значно покращилася, середній бал зріс з 2,2 до 4,2, що становить покращення на 90,9%. Це свідчить про суттєвий розвиток комунікативних навичок, зокрема здатності дітей активно брати участь у діалогах, підтримувати розмову, задавати питання та відповідати на них. Чотири дитини (67%) досягли рівня 4 бали, що вказує на високу ефективність використаних методик для розвитку діалогічного мовлення. У контрольній групі цей показник зріс лише на 40%, досягнувши середнього значення 2,8 бала, що також свідчить про деяке покращення, але без суттєвих змін.

Активність у спілкуванні.

Активність у спілкуванні дітей експериментальної групи продемонструвала найбільше покращення: середній бал зріс з 2,2 до 4,3, що становить покращення на 95,5%. Це свідчить про те, що діти стали більш

активними у спілкуванні, вони ініціюють розмови, активно беруть участь у групових обговореннях, проявляють ініціативу у взаємодії з іншими дітьми та дорослими. П'ять дітей (83%) досягли рівня 4 бали, що підтверджує високий рівень розвитку їхньої комунікативної активності. У контрольній групі середній бал зріс лише на 30,4%, досягнувши 3,0 бала, що вказує на деякий прогрес, але значно нижчий у порівнянні з експериментальною групою.

Отримані результати підтверджують високу ефективність застосованих методик корекції мовленнєвих порушень у дітей із ЗНМ. Діти експериментальної групи продемонстрували значне покращення у всіх ключових показниках мовленнєвого розвитку: звуковимова, лексичний запас, граматична правильність, здатність до ведення діалогу та активність у спілкуванні. Застосування сюжетно-рольових ігор, моделювання комунікативних ситуацій, наочного моделювання та логопедичного ритму показало свою високу ефективність у формуванні та розвитку мовленнєвих навичок у дітей із загальним недорозвитком мовлення.

У той же час, діти контрольної групи, які не отримували спеціальних корекційних занять, показали значно менший прогрес, що підтверджує важливість впровадження спеціальних методик у роботу з дітьми із ЗНМ.

На основі отриманих даних можна зробити висновок, що використані методики є ефективними та доцільними для застосування в освітньому процесі для дітей з аналогічними мовленнєвими порушеннями. Виявлені успішні практики рекомендується впроваджувати в практику дошкільних навчальних закладів та використовувати у корекційній роботі з дітьми, які мають загальний недорозвиток мовлення.

2.4. Обґрунтування методичних рекомендацій щодо використання сюжетно-рольових ігор для формування комунікативних навичок у дошкільників із загальним недорозвитком мовлення

Формування комунікативних навичок у дітей дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення є надзвичайно важливим завданням у

контексті їхньої підготовки до подальшого навчання і соціалізації. Одним із найбільш ефективних засобів вирішення цього завдання є використання сюжетно-рольових ігор, які дозволяють створити сприятливе середовище для розвитку мовленнєвих здібностей, комунікативної активності та соціальної взаємодії. У цьому розділі обґрунтовано методичні рекомендації щодо використання сюжетно-рольових ігор у корекційній роботі з дітьми із ЗНМ, що базуються на результатах проведеного дослідження та аналізу теоретичних підходів.

Сюжетно-рольові ігри є однією з провідних форм діяльності у дошкільному віці, яка не тільки забезпечує мовленнєвий розвиток, але й сприяє всебічному психічному розвитку дитини. За визначенням Л.С. Виготського, гра є діяльністю, у якій дитина може вільно висловлювати свої думки, емоції та уявлення, що сприяє активному засвоєнню мовних норм і правил. Саме в умовах гри дитина занурюється у ситуації, що моделюють реальні життєві обставини, де вона має використовувати мовлення для досягнення цілей та взаємодії з іншими.

Дослідження показали, що діти із ЗНМ мають значні труднощі у використанні мовлення в комунікативних ситуаціях через обмежений словниковий запас, недорозвинену граматичну структуру мовлення, порушення звуковимови та недостатню здатність до ведення діалогу. У таких випадках традиційні методи навчання часто виявляються малоефективними, оскільки вони не завжди враховують потреби дітей у невимушеній та ігровій формі засвоєння мовного матеріалу. Сюжетно-рольові ігри, навпаки, забезпечують природне середовище для розвитку мовлення, оскільки діти в ігровій діяльності виявляють більшу готовність до спілкування, творчого використання мовних засобів та взаємодії з однолітками.

На основі результатів експериментального дослідження можна виділити кілька ключових **методичних рекомендацій** щодо використання сюжетно-рольових ігор для формування комунікативних навичок у дітей із ЗНМ.

1. Індивідуалізація ігрових завдань відповідно до рівня мовленнєвого розвитку дитини.

Кожна дитина має свій унікальний рівень мовленнєвого розвитку, тому важливо адаптувати сюжетно-рольові ігри відповідно до індивідуальних потреб дитини. Для дітей з низьким рівнем мовленнєвих навичок слід підбирати простіші завдання, що включають використання знайомих слів і простих граматичних конструкцій. Для більш розвинених дітей завдання можуть ускладнюватися, включаючи використання нової лексики, складніших речень та участь у більш комплексних комунікативних ситуаціях. Наприклад, для дітей, які тільки починають освоювати основні поняття, можна запропонувати гру "Супермаркет", де вони будуть вчитися називати предмети, задавати прості питання і відповідати на них. Для дітей з більш розвиненими навичками можна організувати гру "Медичний центр", де вони повинні не тільки назвати медичні інструменти, але й пояснити, як ними користуватися, вести діалог з "пацієнтом".

2. Створення різноманітних ігрових ситуацій, що моделюють реальне життя.

Для ефективного формування комунікативних навичок важливо використовувати різноманітні сюжетно-рольові ігри, що відображають різні аспекти реального життя. Це можуть бути ігри на тему сімейного життя, професійної діяльності дорослих, відвідування громадських місць тощо. Наприклад, гра "Сім'я" дозволяє дитині взяти на себе роль мами, тата або дитини, що сприяє розвитку вміння взаємодіяти в сімейному контексті. Гра "Подорож" може включати ситуації на вокзалі, в аеропорту або в транспорті, де діти вчаться спілкуватися в умовах нових для них соціальних ситуацій. Така різноманітність ігор дозволяє дітям поступово розширювати свій комунікативний досвід, збагачувати мовлення новою лексикою та адаптувати його до різних контекстів.

3. Використання рольової взаємодії для розвитку діалогічного мовлення.

Рольова взаємодія є ключовим елементом у формуванні діалогічного мовлення. У ході гри діти приймають на себе певні соціальні ролі, що вимагає від них використання специфічної лексики, форм звертання, питальних і стверджувальних речень, а також здатності підтримувати діалог. Рекомендується активно залучати дітей до таких ролей, які передбачають активне використання мовлення: продавець, лікар, вчитель, касир тощо.

Методика формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку передбачає деякі організаційно-педагогічні умови. Основні з них:

1. **Формування позитивної мотивації:** Важливо створити позитивний стимул для дітей, щоб вони були зацікавлені та мотивовані розвивати свої комунікативні навички. Застосування цікавих та захоплюючих сюжетно-рольових ігор може виявитися ефективним методом.

2. **Врахування індивідуальних та вікових особливостей:** Кожна дитина унікальна, і врахування її індивідуальних та вікових особливостей допомагає створити оптимальні умови для формування комунікативної компетентності.

3. **Підбір сюжетно-рольових ігор відповідно до діагностичного рівня:** Персоналізований підхід передбачає врахування рівня комунікативної компетентності кожної дитини при підборі відповідних ігор.

4. **Створення мовленнєвого середовища:** Окруження, насичене можливостями для спілкування та комунікації, сприяє активному розвитку комунікативних навичок.

5. **Спрямування сюжетно-рольових ігор на розвиток комунікативної компетентності:** Організація ігор таким чином, щоб акцент був зроблений на розвиток комунікативних навичок, допомагає забезпечити ефективний процес вивчення.

Формування комунікативної компетентності можливе за умови

дотримання попередньо визначених організаційно-педагогічних умов, створення активного мовленнєвого середовища в закладах дошкільної освіти та вдома, використання ефективних методів та прийомів роботи.

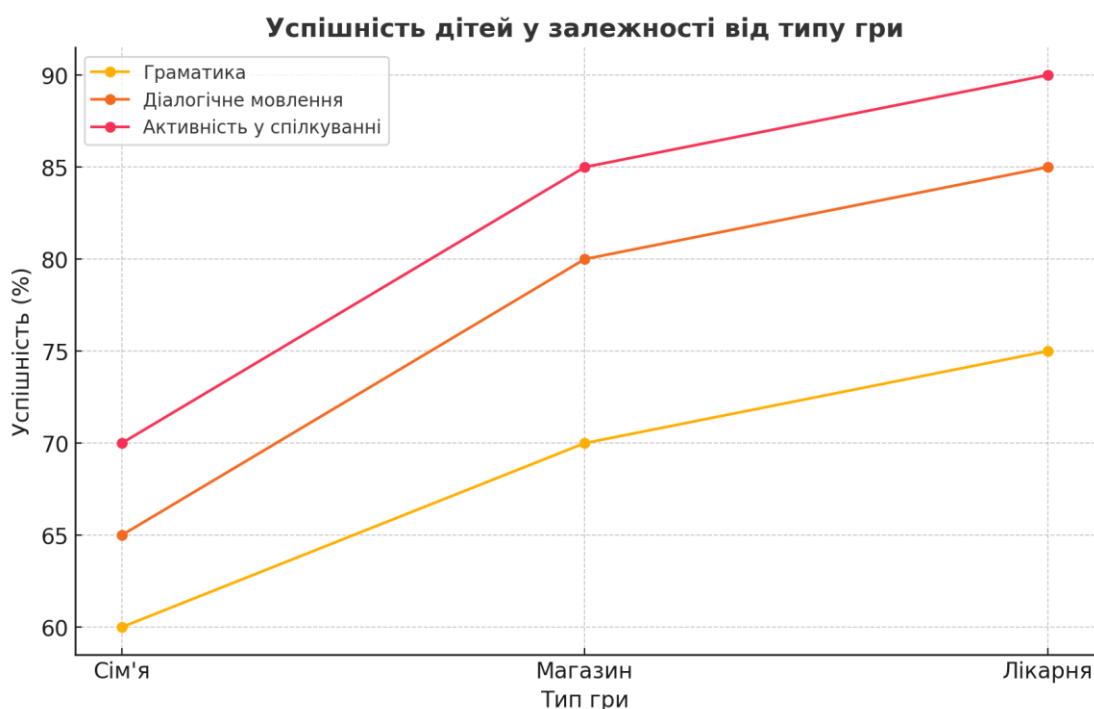

Рис. 2.1. Успішність дітей у залежності від типу ігор.

Наприклад, у грі "Супермаркет" дитина, що виконує роль продавця, повинна не тільки називати товари, але й запитувати клієнта про його бажання, пропонувати варіанти, пояснювати відмінності між товарами тощо. Така активна рольова взаємодія сприяє розвитку здатності дітей підтримувати діалог, використовувати різноманітні мовні конструкції та збагачувати своє мовлення.

4. Систематичне використання сюжетно-рольових ігор у навчальному процесі.

Для досягнення стабільних результатів у розвитку комунікативних навичок сюжетно-рольові ігри повинні систематично використовуватися в навчальному процесі. Важливо включати їх до щоденної практики, проводити як індивідуальні, так і групові ігрові сесії. Рекомендується планувати заняття таким чином, щоб вони охоплювали різні аспекти мовлення і враховували прогрес дітей. Наприклад, на початку тижня можна проводити підготовчі

заняття, спрямовані на ознайомлення дітей з новою лексикою та мовними конструкціями, а в кінці тижня організовувати сюжетно-рольову гру, де ці знання застосовуються на практиці. Така систематичність дозволяє поступово формувати та закріплювати мовленнєві навички.

Структурований план проведення сюжетно-рольових ігор

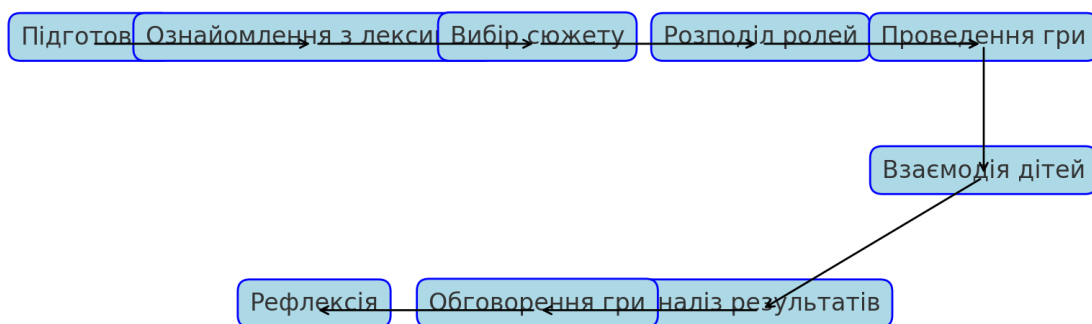

Рис. 2.2. План проведення сюжетно-рольових ігор у навчальному процесі.

5. *Забезпечення мотиваційної підтримки та позитивного зворотного зв'язку.*

Важливим аспектом роботи з дітьми із ЗНМ є забезпечення мотиваційної підтримки. Діти повинні відчувати, що їхні зусилля оцінюються і підтримуються. Під час сюжетно-рольових ігор важливо постійно надавати позитивний зворотний зв'язок, хвалити дітей за їхні успіхи, навіть якщо вони незначні. Це сприяє підвищенню їхньої мотивації до участі в іграх і стимулює подальший розвиток мовленнєвих навичок. Наприклад, педагог може похвалити дитину за правильне використання нового слова або за успішне ведення діалогу з іншою дитиною. Така підтримка допомагає дітям відчувати успіхи та підвищує їхню впевненість у власних силах.

6. *Інтеграція сюжетно-рольових ігор з іншими методами корекційної роботи.*

Для досягнення максимального ефекту рекомендується інтегрувати сюжетно-рольові ігри з іншими методами корекційної роботи, такими як наочне моделювання, логопедичний ритм, використання дидактичних ігор тощо. Наприклад, перед проведенням сюжетно-рольової гри можна провести заняття з наочного моделювання, де діти опрацьовують мовні конструкції, які вони будуть використовувати в грі. Це дозволяє дітям краще засвоїти матеріал і застосувати його в умовах реальної комунікативної ситуації.

Таким чином, використання сюжетно-рольових ігор є надзвичайно ефективним методом у формуванні комунікативних навичок у дітей дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення. Сюжетно-рольова гра створює природні умови для розвитку мовлення, що сприяє активному засвоєнню нових мовних конструкцій, збагаченню словникового запасу, покращенню граматичної правильності та розвитку діалогічного мовлення. Запропоновані методичні рекомендації дозволяють організувати корекційну роботу таким чином, щоб вона максимально враховувала індивідуальні особливості дітей і забезпечувала систематичний розвиток їхніх мовленнєвих навичок. Це робить сюжетно-рольові ігри важливим інструментом у роботі з дітьми із ЗНМ, сприяючи їхній успішній соціалізації та підготовці до подальшого навчання.

2.5. Аналіз результатів впровадження методичних рекомендацій

Впровадження рекомендацій, спрямованих на використання сюжетно-рольових ігор для формування комунікативних навичок у дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення, є важливим етапом корекційної роботи. Цей процес був детально проаналізований з метою оцінки ефективності застосованих підходів та їх впливу на мовленнєвий розвиток дітей. У результаті впровадження методичних рекомендацій було проведено систематичне спостереження, діагностику та порівняння результатів до і після впровадження, що дозволило зробити висновки про їх дієвість.

Впровадження методичних рекомендацій відбувалося на основі розроблених підходів, що включали систематичне використання сюжетно-рольових ігор як ключового методу корекційної роботи. Протягом трьох місяців діти експериментальної групи брали участь у регулярних заняттях, що включали різні види сюжетно-рольових ігор, адаптованих до їхнього рівня мовленнєвого розвитку. Головна увага приділялася розвитку таких аспектів мовлення, як звуковимова, лексичний запас, граматична правильність, здатність до ведення діалогу та активність у спілкуванні.

Кожне заняття було ретельно сплановане та організоване з урахуванням індивідуальних особливостей кожної дитини. Під час занять активно використовувалися різноманітні сюжети, що моделювали реальні життєві ситуації (наприклад, "Супермаркет", "Медичний центр", "Сім'я"), а також методи рольової взаємодії, що дозволяли дітям занурюватися у ситуації, де мовлення є основним засобом комунікації. Важливим аспектом була також інтеграція сюжетно-рольових ігор з іншими методиками, такими як наочне моделювання, логопедичний ритм та дидактичні ігри, що забезпечувало комплексний підхід до розвитку мовленнєвих навичок.

Аналіз результатів впровадження методичних рекомендацій показав, що використання сюжетно-рольових ігор сприяло значному покращенню мовленнєвих навичок дітей експериментальної групи. Порівняння даних до та після впровадження методик дозволило виявити позитивну динаміку у розвитку мовлення у більшості дітей.

Таблиця 2.7.

Порівняльний аналіз результатів до та після впровадження методичних рекомендацій

Показники	Середній бал до впровадження	Середній бал після впровадження	Зміна у %
Рівень звуковимови	2,5	4,0	+60%
Лексичний запас	2,0	3,8	+90%
Граматична	2,0	3,7	+85%

Показники	Середній бал до впровадження	Середній бал після впровадження	Зміна у %
правильність			
Здатність до ведення діалогу	2,2	4,2	+90,9%
Активність у спілкуванні	2,2	4,3	+95,5%

Після впровадження методичних рекомендацій середній бал за рівень звуковимови зріс з 2,5 до 4,0 бала, що свідчить про значне покращення якості вимови звуків у дітей. Це було досягнуто завдяки регулярному відпрацюванню звукових моделей у контексті сюжетно-рольових ігор, де діти мали можливість застосовувати правильну артикуляцію в умовах реальних або змодельованих ситуацій. Наприклад, у грі "Медичний центр" діти виконували роль лікарів, що включало в себе необхідність чіткої вимови медичних термінів та інших слів, пов'язаних з темою гри.

Значне зростання середнього бала з 2,0 до 3,8 (покращення на 90%) у показнику лексичного запасу свідчить про успішне збагачення словникового запасу у дітей. Під час сюжетно-рольових ігор діти активно знайомилися з новими словами, пов'язаними із сюжетами гри, і використовували їх у різних комунікативних ситуаціях. Наприклад, у грі "Супермаркет" вони вчилися називати різні товари, а в грі "Сім'я" — використовувати слова, пов'язані з побутом і сімейними відносинами. Постійне використання нової лексики в грі сприяло її закріпленню та активному використанню дітьми в інших ситуаціях.

Середній бал за граматичну правильність зріс з 2,0 до 3,7 (покращення на 85%), що вказує на зниження кількості граматичних помилок у мовленні дітей. Це було досягнуто завдяки систематичному використанню сюжетно-рольових ігор, де діти мали можливість практикувати правильне узгодження слів, використання різних форм дієслів, іменників та інших граматичних

категорій. Наприклад, у грі "Гімназія" діти виконували роль вчителів і учнів, що вимагало від них правильної побудови речень, використання запитальних і стверджувальних форм.

Показник здатності до ведення діалогу продемонстрував найзначніше покращення: середній бал зріс з 2,2 до 4,2 (покращення на 90,9%). Це свідчить про те, що діти стали значно впевненіше вести діалог, активно брати участь у розмовах, задавати питання та відповідати на них. Під час сюжетно-рольових ігор діти мали змогу практикувати діалогічне мовлення в різних соціальних ролях, що дозволило їм розвинути навички взаємодії у комунікативних ситуаціях.

Середній бал активності у спілкуванні зріс з 2,2 до 4,3 (покращення на 95,5%), що вказує на значне підвищення мовленнєвої активності у дітей. Вони стали ініціативнішими в комунікації, активніше брали участь у групових обговореннях, стали більш відкритими для взаємодії з іншими дітьми та дорослими. Це досягнення стало можливим завдяки систематичному використанню сюжетно-рольових ігор, де діти мали змогу проявляти ініціативу, вступати в рольові взаємодії та активно використовувати мовлення.

Аналіз результатів впровадження методичних рекомендацій підтвердив їхню високу ефективність у розвитку мовленнєвих навичок у дітей із загальним недорозвитком мовлення. Застосування сюжетно-рольових ігор сприяло значному покращенню всіх ключових показників мовленнєвого розвитку, що свідчить про дієвість даного підходу в корекційній роботі. Крім того, регулярне проведення ігор дозволило не лише покращити мовленнєві навички, але й сприяло розвитку соціальних навичок, емоційної стабільності та впевненості у власних силах.

На основі отриманих результатів можна зробити висновок, що методичні рекомендації щодо використання сюжетно-рольових ігор мають бути впроваджені в практику роботи з дітьми із ЗНМ у дошкільних

навчальних закладах. Вони є дієвим інструментом для формування комунікативних навичок, що дозволяє дітям успішно адаптуватися.

ВИСНОВКИ ДО II РОЗДІЛУ

Проведене дослідження, спрямоване на вивчення особливостей формування комунікативних навичок у дошкільників із загальним недорозвитком мовлення засобами сюжетно-рольової гри, дозволило зробити ряд важливих висновків. Дослідження охопило комплексний аналіз методів і прийомів формування навичок спілкування, організацію та методику проведення експериментальної роботи, а також детальний аналіз результатів експерименту та впровадження методичних рекомендацій.

Методи та прийоми формування комунікативних навичок у дітей із ЗНМ були обрані з урахуванням специфіки мовленнєвих порушень у даній категорії дітей. Було визначено, що ефективність корекційної роботи значною мірою залежить від інтеграції різних методик, таких як сюжетно-рольові ігри, наочне моделювання, логопедичний ритм та дидактичні ігри. Ці методи були успішно застосовані в процесі експериментальної роботи і продемонстрували свою ефективність у розвитку мовленнєвих навичок у дітей.

Організація та методика проведення експериментальної роботи передбачала ретельне планування та врахування індивідуальних особливостей кожної дитини. Важливим аспектом було те, що під час експерименту використовувалися різні форми роботи: як індивідуальні заняття, що дозволяли зосередитися на специфічних потребах дитини, так і групові заняття, які сприяли розвитку комунікативних навичок у соціальному контексті. Експериментальна робота проводилася в умовах, наближених до реальних життєвих ситуацій, що дозволило забезпечити максимально ефективно засвоєння мовленнєвих навичок дітьми.

Аналіз результатів дослідження показав, що після проведення експериментальної роботи у дітей експериментальної групи спостерігався значний прогрес у розвитку всіх основних аспектів мовлення: звуковимова,

лексичний запас, граматична правильність, здатність до ведення діалогу та активність у спілкуванні. Порівняльний аналіз показників до і після проведення експерименту продемонстрував значне покращення мовленнєвих навичок у дітей експериментальної групи, що підтверджує ефективність застосованих методик. Крім того, було встановлено, що сюжетно-рольові ігри не лише сприяють покращенню мовленнєвої активності, але й допомагають розвивати соціальні навички, знижують тривожність та підвищують рівень впевненості дітей у собі.

У ході дослідження було використано комплексний підхід, який включав інтеграцію різних методик, зокрема сюжетно-рольових ігор, наочного моделювання, логопедичного ритму та дидактичних ігор. Такий підхід забезпечив ефективний розвиток мовленнєвих навичок у дітей, що проявилось у значному прогресі, зафіксованому в результатах експериментальної роботи.

Організація експерименту передбачала врахування індивідуальних потреб кожної дитини та створення умов, наближених до реальних життєвих ситуацій. Важливу роль відіграло використання ігрових форм навчання, які включали як індивідуальні, так і групові заняття. Незважаючи на складні обставини, зумовлені воєнним часом, коли заняття часто проводилися в укриттях під час повітряних тривог, вдалося зберегти високий рівень мовленнєвої активності у дітей. Використання інтерактивних ігор в таких умовах допомогло дітям не лише підтримувати, але й покращувати їхні комунікативні навички, що свідчить про гнучкість та адаптивність застосованих методик.

Результати дослідження показали значний прогрес у мовленнєвому розвитку дітей експериментальної групи. Було зафіксовано покращення рівня звуковимови на 60%, зростання лексичного запасу на 90%, покращення граматичної правильності на 85%, підвищення здатності до ведення діалогу на 90,9% та зростання активності у спілкуванні на 95,5%. Ці показники свідчать про ефективність методик, заснованих на сюжетно-рольових іграх, у

формуванні комунікативних навичок дітей із ЗНМ. Крім того, навіть в екстремальних умовах, коли заняття проводилися в укриттях під час тривоги, діти змогли зберегти високий рівень мовленнєвої активності та показали значний прогрес у розвитку своїх мовленнєвих навичок. Це підкреслює важливість адаптації навчальних методик до умов, що змінюються, та гнучкість у підходах до навчання. Згідно результатів цього дослідження, виявилися ефективними і можуть бути впроваджені в практику роботи з дітьми із ЗНМ у дошкільних навчальних закладах. Їхня систематична реалізація сприяє не лише покращенню мовленнєвих навичок, але й допомагає дітям адаптуватися в соціальному середовищі, знижує рівень тривожності та покращує емоційний стан. Таким чином, запропоновані методики мають велике значення для корекційної роботи з дітьми, що мають мовленнєві порушення, і можуть суттєво покращити якість їхнього підготовки до подальшого навчання та життя в суспільстві.

ВИСНОВКИ

У першому розділі кваліфікаційної роботи було здійснено теоретичний аналіз проблеми формування мовленнєвої діяльності у дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення. У ході дослідження було розглянуто основні аспекти розвитку мовлення у дітей, проаналізовано специфіку загального недорозвитку мовлення та визначено роль сюжетно-рольових ігор у розвитку мовленнєвих навичок.

Розвиток мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку є складним і багатогранним процесом, що охоплює формування всіх компонентів мовлення: звуковимови, лексики, граматики, діалогічного мовлення та комунікативної активності. На основі аналізу наукової літератури було встановлено, що діти дошкільного віку із ЗНМ мають значні труднощі в оволодінні цими аспектами мовлення, що виявляється у порушеннях звуковимови, обмеженому словниковому запасі, порушеннях граматичної структури речень та недостатній здатності до ведення діалогу.

У дослідженні було детально охарактеризовано загальний недорозвиток мовлення, який являє собою комплексний мовленнєвий розлад, що охоплює всі рівні мовленнєвої системи. Виявлено, що ЗНМ є наслідком порушень у формуванні мовленнєвих механізмів, які можуть мати як біологічну, так і соціальну природу. Особливу увагу було приділено аналізу різних ступенів ЗНМ, що дозволяє більш точно визначати методи корекційної роботи, які слід застосовувати для кожної дитини.

Важливу роль у розвитку мовленнєвих навичок дітей із ЗНМ відіграють сюжетно-рольові ігри. На основі аналізу наукових підходів було встановлено, що сюжетно-рольова гра є ефективним методом корекційної роботи, оскільки вона забезпечує природне середовище для мовленнєвої діяльності, дозволяє дітям вільно експериментувати з мовою, розвиває їхню комунікативну компетентність і сприяє загальному психічному розвитку. Дослідження показали, що активне використання сюжетно-рольових ігор значно покращує

звуковимову, збагачує лексичний запас, удосконалює граматичну структуру мовлення та розвиває здатність дітей до ведення діалогу.

Таким чином, у першому розділі було теоретично обґрунтовано доцільність використання сюжетно-рольових ігор у роботі з дітьми дошкільного віку із ЗНМ для формування та розвитку їхньої мовленнєвої діяльності. Здобуті знання і результати аналізу лягли в основу подальших експериментальних досліджень, спрямованих на впровадження методичних рекомендацій з використання цього ефективного методу.

Другий розділ кваліфікаційної роботи присвячений дослідженню особливостей формування комунікативних навичок у дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення засобами сюжетно-рольової гри. У цьому розділі було розглянуто методи та прийоми формування навичок спілкування, описано організацію та методіку проведення експериментальної роботи, проаналізовано результати дослідження, обґрунтовано методичні рекомендації та здійснено аналіз результатів їх впровадження.

Методи та прийоми, які використовувалися у ході експериментальної роботи, були ретельно відібрані з урахуванням специфіки мовленнєвих порушень у дітей із ЗНМ. Основним методом було обрано сюжетно-рольові ігри, які поєднувалися з наочним моделюванням, логопедичним ритмом та дидактичними іграми. Такий комплексний підхід дозволив забезпечити систематичний розвиток усіх аспектів мовлення у дітей, включаючи звуковимову, лексичний запас, граматику, діалогічне мовлення та комунікативну активність. Застосовані методи довели свою ефективність, що підтвердили результати експерименту.

Організація експериментальної роботи передбачала врахування індивідуальних потреб дітей та адаптацію методик до реальних життєвих ситуацій. Незважаючи на складні умови, зумовлені воєнним часом, коли заняття часто проводилися в укритті під час повітряних тривоги, вдалося зберегти високий рівень мовленнєвої активності дітей. Під час занять в

укритті діти не лише підтримували свої мовленнєві навички, але й демонстрували значний прогрес у їхньому розвитку. Це свідчить про ефективність адаптованих методик і підтверджує важливість гнучкого підходу до організації навчального процесу.

Аналіз результатів дослідження показав, що після впровадження методичних рекомендацій діти експериментальної групи продемонстрували значний прогрес у розвитку комунікативних навичок. Було зафіксовано покращення рівня звуковимови на 60%, зростання лексичного запасу на 90%, покращення граматичної правильності на 85%, підвищення здатності до ведення діалогу на 90,9% та зростання активності у спілкуванні на 95,5%. Ці результати підтверджують ефективність використання сюжетно-рольових ігор як основного методу корекційної роботи з дітьми із ЗНМ.

На основі отриманих результатів було розроблено та обґрунтовано методичні рекомендації щодо використання сюжетно-рольових ігор у корекційній роботі. Рекомендації передбачають індивідуалізацію ігрових завдань, створення різноманітних ігрових ситуацій, активне використання рольової взаємодії, систематичне впровадження ігор у навчальний процес, а також забезпечення мотиваційної підтримки дітей. Інтеграція сюжетно-рольових ігор з іншими методиками дозволила досягти комплексного підходу у формуванні мовленнєвих навичок, що значно підвищило ефективність корекційної роботи.

Аналіз результатів впровадження методичних рекомендацій підтвердив їхню високу ефективність. Діти, які брали участь в експерименті, демонстрували значний прогрес у розвитку мовленнєвих навичок, що свідчить про дієвість застосованих методик. Особливо важливо відзначити, що заняття, проведені в умовах укриття під час повітряних тривог, не лише підтримали, але й покращили мовленнєву активність дітей, що свідчить про високу адаптивність методик.

Таким чином, другий розділ роботи підтвердив, що сюжетно-рольові ігри є ефективним інструментом у формуванні комунікативних навичок у

дітей із ЗНМ. Запропоновані методичні рекомендації мають високу практичну цінність і можуть бути успішно впроваджені у роботу закладів дошкільної освіти для корекції мовленнєвих порушень у дітей, що сприяє їхній соціалізації та підготовці до подальшого навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреева О. В. Основи логопедії: навч. посіб. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2017. 280 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція)/ [Науковий керівник А. М. Богуш]. *Дошкільне виховання*, 2012. №7. С.4-19.
3. Беляєва М. В., Смирнов Т. О. Психолого-педагогічний супровід корекційної роботи. Одеса: Чорноморська друкарня, 2017. 312 с.
4. Білан О.І. Навчання дітей старшого дошкільного віку розповіді за ілюстраціями: Монографія. Львів Аверс. 2007. 180с
5. Білан О.І. Художньо-мовленнєва діяльність дітей старшого дошкільного віку. Львів: Проман, 2007. 64 с.
6. Білоус Л. В. Діагностика мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку. Одеса: Друкарня, 2019. 168 с.
7. Богуш А., Маліновська Н. Методика розвитку мовлення та навчання рідної мови дітей раннього і дошкільного віку. Київ: Видавничий Дім «Слово». 32021. 336 с.
8. Богуш А.М. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. К.: УЗМН, 1997. 109 с.
9. Богуш А.М. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови: підручник /А. М. Богуш, Н. В. Гавриш / [під ред. А. М. Богуш]. К. : Вища шк., 2007. 542 с.
10. Богуш А.М. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах. Підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти. / А.М. Богуш, Н.В. Гавриш, Т. М. Котик. К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. 304с.
11. Богуш А.М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти. Харків: «Ранок». 2013. 192 с.
12. Богуш А.М. Мовленнєвий портрет п'ятирічної дитини. *Дошкільне виховання*. 2013. №7. С. 55-58

13. Богуш А.М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до семи років: монографія. К.: Вид. Дім «Слово», 2004. 376 с.
14. Бойко Л. І., Кравченко Н. В. Терапія мовленнєвих порушень у дітей. Харків: Ранок, 2020. 148 с
15. Бурова А. П. Організація ігрової діяльності дітей дошкільного віку. Тернопіль : Мандрівець, 2010. 256 с.
16. Воробйова І. М., Чубенко С. Г. Комплексні заняття для розвитку мовлення дошкільників. Донецьк: Донбас, 2016. 112 с.
17. Гавриш Н.В. Методика формування мовленнєвотворчої діяльності старших дошкільників на різних етапах навчання. Лінгводидактика в сучасних закладах освіти. Кол.монографія / Під ред. Богуш А.М. Одеса: ПНЦ АПН України, 2001. С.94-111.
18. Гавриш Н.В. Придумай свою казку. *Дошкільне виховання. Джміль*. 1999. № 1. С.3-7
19. Гавриш Н.В. Розвиток мовленнєвої творчості в дошкільному віці. Донецьк. Вид. «Лебідь». 2001.218 с
20. Гавриш Н.В. Розвиток мовленнєвотворчої діяльності в дошкільному віці. Монографія. Донецьк: ТОВ Лебідь, 2001. 218с.
21. Глущенко І., Смолярчук О. Пісочна терапія в логопедії [Електронний ресурс] – URL: посилання (дата звернення: 20.03.2024)
22. Дмитрієва С.М., Безноско К.С. Особливості уяви у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення //Рекомендовано до друку вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 6 від «26» квітня 2024 року). 2024. С. 111.
23. Дуткевич Т.В. Дитяча психологія. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2012.
24. Ельконіна Д.Б. Ігровий психологічний розвиток дитини. *Наук. публікації*: Київ, 2018. с. 5.

25. Зінченко І. О., Петрук В. В. Підготовка педагогів до роботи з дітьми із ЗНМ. Київ: Основа, 2015. 284 с.
26. Калмикова Л. Проблеми з мовленням? Подбаймо про мотиви : діагностика і розвиток мовленнєвих мотивів старших дошкільнят. *Дошкільне виховання*. 2016. № 5. С. 2–5.
27. Калмикова Л.О. Перспективність і наступність в навчанні мови й розвитку мовлення дітей дошкільного і молодшого шкільного віку: психолінгвістичний і лінгвометодичний виміри : навч.-метод. посібник. Київ : Слово, 2017. 448 с.
28. Калмикова Л.О. Формування у дітей старшого дошкільного віку мовленнєвої діяльності : діагностико-розвивальний комплекс : навч.-метод. посібник. Київ : Слово, 2016. 384 с.
29. Калуська Л. Комплексна програма розвитку, навчання і виховання дітей дошкільного віку «Соняшник». Тернопіль : Мандрівець, 2014. 144 с.
30. Карпенко С. І., Воробйова Л. А. Мовленнєва терапія для дошкільників із затримками розвитку. Донецьк: Донбас, 2019. 176 с.
31. Карпицька Л.В. Сторітелінг – сучасна технологія розвитку монологічного мовлення у дітей із логопедичними ускладненнями старшого дошкільного віку. *Логопед*. 2019. № 12. С. 4–7.
32. Каряка І. Пісочна терапія як засіб зниження тривожності у дітей старшого дошкільного віку / І. Каряка, Ю. Хорошак. *Збірник наукових праць РДГУ*. 2021. №16. С. 7
33. Кирилюк А. Г. Використання рольових ігор у розвитку мовленнєвих навичок. Запоріжжя: Просвіта, 2019. 140 с.
34. Коваленко Т. І. Мовленнєвий розвиток дошкільників: теорія та методика. Харків: Ранок, 2016. 320 с.
35. Кравцова І.В., Стахова Л.Л. Програма «Корекційно-розвиткова робота з дітьми із загальним та фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення». Тернопіль : Мандрівець, 2020. 80 с.

36. Кропенко В.А. Іграшка, як спосіб розвитку дитини // наук.стаття: Київ, 2015. с. 8-9.
37. Курєнкова А. В. Інноваційні технології мовленнєвого розвитку дітей з ЗНМ в роботі вчителя-логопеда. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 62. Том 2. С. 248-254. URL: <http://surl.li/nfvdg> (дата звернення 12.11.2023).
38. Лисенко Н. П. Особливості мовленнєвої роботи з дітьми дошкільного віку. Харків: Основа, 2020. 128 с.
39. ЛогвиненкоТ. Використання засобів арт-педагогіки та арт-терапії у соціально-педагогічній роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. *Наука і техніка сьогодні*. 2022. №5.(5). С.273-280.
40. Логопедія. Підручник. Третє видання, перероблене та доповнене / За ред. М.К. Шеремет. К.: Видавничий Дім "Слово", 2014. 672 с.
41. Логопсихологія: навч. посіб. / Конопляста С. Ю., Сак Т. В.; за ред.. Шеремет М. К. К.: Знання, 2010. 293 с.
42. Логопсихологія: навч. посіб. / С.Ю. Конопляста та, Т.В. Сак ; за ред. М.К. Шеремет. 2- ге вид., стер. К. : Знання, 2012. 293 с.
43. Лось Н.І., Колишкін О.В. Особливості використання логопедичних технологій в процесі творчого зв'язного мовлення у дітей із загальним недорозвитком мовлення. *Корекційна та інклюзивна освіта очима молодих науковців* : зб. наукових праць. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка. 2018. Вип. 6. С. 273-279.
44. Мальцева Ю.О., Зелінська-Любченко К.О. Методика дослідження стану зв'язного мовлення дітей із ЗНМ середнього дошкільного віку. URL: <http://surl.li/nfvdk> (дата звернення 12.11.2023).
45. Малярчук А.Я. Обстеження мовлення дітей: Дидактичний матеріал. К.: Літера ЛТД, 2002. 104 с.
46. Маркозова А., Міщенко О. Використання елементів арт-терапії у профілактичній роботі із запобігання розвитку дисграфії у дітей старшого

дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення третього рівня. *Grail of Science*. 2023. № 29. С. 273–280.

47. Мельник Т. Г., Олійник Л. А. Сучасні підходи до розвитку мовлення у дітей. Тернопіль: Мандрівець, 2022. 128 с.

48. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах. Київ: «Слово». 304 с.

49. Нагорна А. О. Особливості словника дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації*: матеріали X Всеукраїнської заочно науково-практичної конференції з міжнародною участю (18 листопада 2021 року, м. Суми). Суми : ФОР Цьома С. П., 2021. С. 152-158.

50. Назаренко Н. Ю., Висоцька А. М. Застосування методів арт-терапії в логопедичній роботі з дітьми дошкільного віку. 2021. С. 1-7. URL: <http://surl.li/cenfg>

51. Назаренко О. П., Ткаченко В. В. Використання ігрових методик у корекції мовлення дітей. Харків: Ранок, 2021. 192 с.

52. Олійник Л. М., Харченко І. Г. Використання сюжетно-рольових ігор для формування комунікативних навичок. Київ: Освіта, 2020. 230 с.

53. Омельченко І. М., Кобильченко В. В., Піканова Н. В. Особливості ресурсного компонента соціалізованості у старших дошкільників із загальним недорозвитком мовлення. *Інноваційна педагогіка*. 2021. №. 38. С. 80-85.

54. Петренко І. Г., Сидорчук Л. Психологія мовлення у дітей. Львів: Світ, 2018. 240 с.

55. Пицюк Ю. Загальний недорозвиток мовлення як вид мовленнєвих порушень розвитку дошкільника //Рекомендовано до друку вченою радою педагогічного факультету Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 7 від 30 травня 2024р.). 2024. С. 274.

56. Піроженко Т.О. Психологічна характеристика розвитку дітей молодшого дошкільного віку в ігровій діяльності// наук.стаття: Львів, 2014. с. 2-4.
57. Рібцун Ю. В. Загальний недорозвиток мовлення у дошкільників: пропедевтика та корекція. *Дошкільне виховання*. 2024. Т. 3. С. 3-10.
58. Сляднєва А. С. Логопедичний супровід батьків, які виховують дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення : дис. – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», 2022.
59. Смирнова Т. В. Корекційні методики роботи з дітьми із загальним недорозвитком мовлення. Львів: Аверс, 2020. 220 с.
60. Соловійова М. В., Харченко Н. Г. Психолого-педагогічні основи корекційної роботи. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 356 с.
61. Степаненко О.І., Савченко І. П. Використання арттерапії в логопедичній роботі. Одеса: Основа, 2021. 108 с.
62. Сюгай Є.В., Чеқан О.І. Діти із загальним недорозвитком мовлення, їх рівні. *Сучасні тенденції розвитку науки й освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів: збірник тез доповідей за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції (Мукачево 14-15 травня 2020 року)*. Мукачево : Вид-во МДУ. 2020. С. 220-223.
63. Тарасун В. В. Логодидактика : навч. посіб. для вищ. навч. закл. Київ: Вид-во Нац. пед. ун-ту імені М. П. Драгоманова. 2004. 348 с.
64. Трибун В.І. Дитячий ігровий розвиток. Навчальний посібник. Київ, 2018 с. 105
65. Трофименко Л. І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ. К.: ПП «Актуальна освіта», 2013. 108 с.
66. Трофименко Л. І. Шляхи подолання загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку: монографія. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 104 с.

67. Трофименко Л. Новий зміст корекційного навчання з розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку із ЗНМ II-III ступенів. *Дефектологія*. 2007. №3. С. 34-40.

68. Трофименко О. І. Методика навчання дітей із порушеннями мовлення. Суми: СумДПУ, 2021. 200 с.

69. Федій О. А. Естетотерапія. Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури. 2007. 256 с.

70. Хижна О., Сакалюк О., Куцин Е. Арт-педагогіка і арт-терапія в соціальній реабілітації дітей. КНТ, 2023. 148 с.

71. Чекан О. І., Дочинець Г. Д., Вовчок В. М. Система роботи з розвитку зв'язного мовлення дітей із ЗНМ в ігровій діяльності. *Наука майбутнього*: збірник наукових праць студентів, аспірантів та молодих вчених. Мукачево : РВВ МДУ. 2022. Випуск 1(9). С. 163-164

72. Toys as Tools: Everyday Science Experiences (дата звернення: 10.08.2024) URL: <https://www.naeyc.org/our-work/families/toys-as-tools-everyday-science>

ДОДАТКИ

Додаток А

Діагностична методика визначення рівня сформованості мовленнєвої діяльності дітей п'ятого року життя

✓ **Обстеження звуковимови**

1. Назва проби: «Що намальовано?»

Мета: обстеження вимови звуку в різних позиціях.

Обладнання: малюнки.

Опис завдання: дитину просять назвати зображене на малюнках.

Інструкція: назви, що тут намальовано.

✓ **Обстеження складової структури слів**

2. Назва проби: «Назви малюнки»

Мета: обстеження складової структури слова.

Обладнання: набір малюнків.

Опис завдання: дитину просять назвати запропоновані малюнки.

Інструкція: назви, що зображено на малюнку.

ads.chernihiv.info

3. Назва проби: «Один склад – багато слів»

Мета: вивчити рівень сформованості навичок аналізу і синтезу слів.

Мовленнєвий матеріал: слова різних частин мови.

Обладнання: предметні картинки (відповідні і конфліктні).

Опис завдання: вчитель-логопед вимовляє початок слова, діти його закінчують, вказуючи на відповідну картинку.

Інструкція: я почну слово, а ти закінчи його. Виконати це завдання тобі допоможуть картинки.

Наприклад, *те...*(*теля, тинок, телефон, дерево, телевізор*).

✓ **Обстеження словникового запасу**

Наявність у мовленні:

✓ Слів-назв предмета

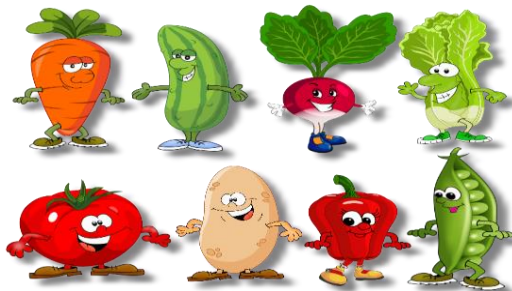
4. Назва проби: «Що це?»

Мета: вивчення об'єму активного словника.

Обладнання: набір малюнків.

Опис завдання: вчитель-логопед просить назвати кожен малюнок.

Інструкція: назви предмети на малюнку.

nostki.cv.ua

✓ Слів, що позначають дії предмета

5. Назва проби: «Хто що робить?»

Мета: діагностика наявності в словнику дитини дієслів.

Обладнання: набір малюнків.

Опис завдання: вчитель-логопед просить назвати, хто що робить або як пересувається.

Інструкція: що робить ведмідь? (пташка, дятел, білка, метелик, лисиця, бобер і т.д.)

✓ Слів, що позначають ознаки, якості, властивості предмета

6. Назва проби: «Який, яка, яке?»

Мета: діагностика наявності в словнику дитини прикметників.

Обладнання: набір малюнків.

Опис завдання: вчитель-логопед просить підібрати слова-ознаки до предметів, зображених на малюнках.

Інструкція: який їжачок? Який листочок? Який жолудь? Яка трава?

✓ Слів, що позначають діяльність людей

7. Назва проби: «Що роблять ці люди?»

Мета: діагностика активного словника дитини.

Обладнання: набір малюнків.

Опис завдання: вчитель-логопед просить пояснити, що роблять люди, зображені на малюнку.

Інструкція: хто зображений на малюнку? Що робить людина цієї професії?

✓ Узагальнюючих слів

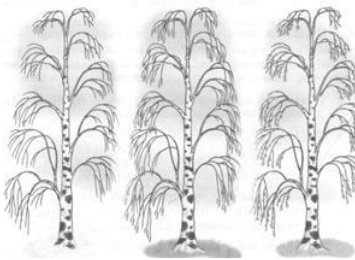
8. Назва проби: « Назви одним словом»

Мета: діагностика наявності в мовленні дитини узагальнюючих слів.

Обладнання: набір малюнків.

Опис завдання: вчитель-логопед назвати зображені предмети одним словом.

Інструкція: назви зображені предмети одним словом

✓ Синонімів

9. Назва проби: «Слова-друзі»

Мета: діагностика наявності в мовленні дитини слів-синонімів.

Обладнання: відсутнє.

Опис завдання: вчитель-логопед пропонує підібрати слова, близькі за змістом.

Інструкція: яким близьким словом можна замінити слово «машина»? «Сумний»? «Повільний»?

✓ Антонімів

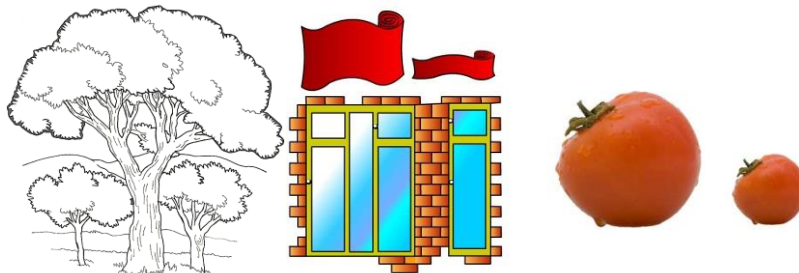
10. Назва проби: «Слова-вороги»

Мета: діагностика наявності в мовленні дитини слів-антонімів.

Обладнання: відсутнє.

Опис завдання: вчитель-логопед пропонує підібрати слова, протилежні за змістом.

Інструкція: назви слово – навпаки до слова «високий» (мокрый, холодний, твердий).

✓ Паронімів

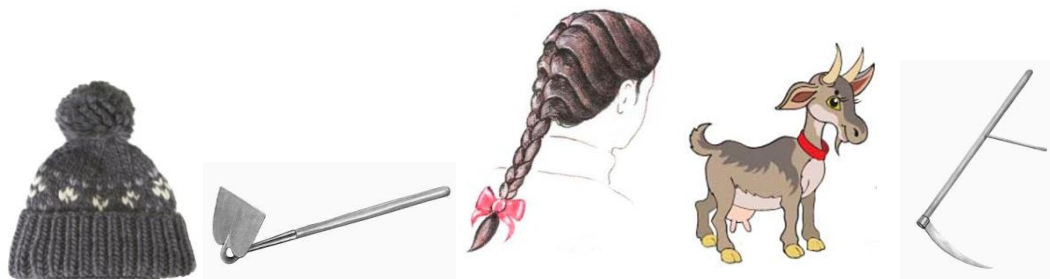
11. Назва проби: « Близькі слова»

Мета: діагностика наявності в мовленні дитини слів-паронімів.

Обладнання: набір малюнків.

Опис завдання: вчитель-логопед назвати зображені предмети.

Інструкція: назви, що зображено на малюнку.

✓ **Обстеження граматичного ладу мовлення**

✓ Використання прийменників

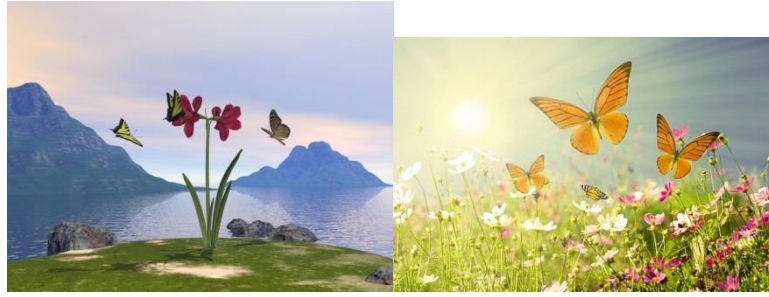
12. Назва проби: « Де лігає метелик?»

Мета: діагностика наявності в мовленні дитини прийменників.

Обладнання: набір малюнків.

Опис завдання: вчитель-логопед пропонує назвати, де знаходиться метелик відносно квітки.

Інструкція: де знаходиться метелик? (над квіткою, на квітці, біля квітки).

13. Назва проби: «Де хто знаходиться?»

Мета: діагностика наявності в мовленні дитини прийменників.

Обладнання: набір малюнків.

Опис завдання: вчитель-логопед пропонує скласти словосполучення дієслова і іменника з прийменником або речення за сюжетною картинкою з виконанням будь-якої дії.

Інструкція: склади речення за малюнком, розповівши, де хто(що) знаходиться.

✓ Визначення роду іменників

14. Назва проби: «Він, вона, воно, вони»

Мета: вивчення вміння розрізняти іменники за родами.

Обладнання: сюжетні малюнки.

Опис завдання: вчитель-логопед пропонує замінити назви малюнків, на яких зображено людей, словами *він, вона, воно* чи *вони*.

Інструкція: назви іншими словами – *він, вона, воно, вони* – людей, зображених на малюнку.

✓ Утворення множини іменників

15. Назва проби: «Чого багато?»

Мета: вивчення вміння утворювати множину іменників.

Обладнання: предметні малюнки.

Опис завдання: вчитель-логопед пропонує назвати зображені предмети у множині, поставивши їх у родовому відмінку.

Інструкція: скажи, багато чого?(сумок, чашок, блюдець і т.д.). У саду багато чого? (яблунь, вишень).

✓ Узгодження числівників з іменниками

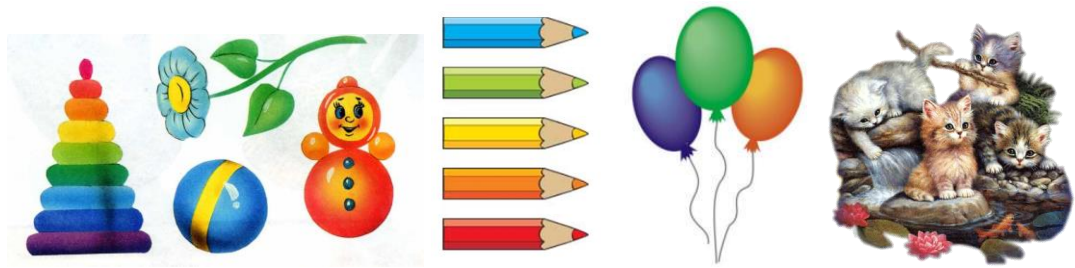
16. Назва проби: «Рахуємо разом»

Мета: діагностика навичок узгодження числівників з іменниками.

Обладнання: набір малюнків.

Опис завдання: вчитель-логопед пропонує порахувати предмети, зображені на малюнку.

Інструкція: поражуй, скільки іграшок (олівців, кульок, котів)? (одна іграшка, дві іграшки,...).

✓ **Обстеження зв'язного мовлення**

✓ Складання речень за окремими ситуаційними малюнками

17 Назва проби: «Виклади розповідь з картинок»

Мета: вивчити вміння дітей відтворювати послідовність розгортання сюжету за картинками.

Обладнання: набір сюжетних картинок.

Опис завдання: вчитель-логопед пропонує дитині роздивитися набір із 3-4 сюжетних картинок, кладе першу картинку і пропонує викласти їх в порядку прогнозованого розгортання сюжету.

Інструкція: розглянь картинки. Подумай, що було спочатку, а що потім. Яку картинку ти покладеш другою? Третьою?

17. Назва проби: «Склади речення за малюнком»

Мета: вивчити вміння дітей складати речення за окремими сюжетними малюнками.

Обладнання: сюжетні малюнки.

Опис завдання: вчитель-логопед показує сюжетний малюнок з довільним зображенням і пропонує дитині скласти за ним речення.

Інструкція: роздивися малюнок і склади за ним речення.

19. Назва проби: «Склади речення за серією малюнків»

Мета: вивчити вміння дітей складати речення за серією сюжетних малюнків.

Обладнання: серія сюжетних малюнків.

Опис завдання: вчитель-логопед показує серію сюжетних малюнків, пов'язаних тематично, і пропонує дитині скласти за ними кілька речень.

Інструкція: роздивися малюнки і склади за ними речення.

20. Назва проби: «Перекажи знайому казку»

Мета: вивчити вміння дітей передавати зміст знайомої казки.

Обладнання: текст казки.

Опис завдання: вчитель-логопед пропонує дитині пригадати і розказати свою улюблену казку.

Інструкція: пригадай і розкажи свою улюблену казку.

21. Назва проби: «Склади оповідання за малюнком або серією сюжетних малюнків»

Мета: вивчити вміння дітей складати оповідання за серією сюжетних малюнків.

Обладнання: серія сюжетних малюнків.

Опис завдання: вчитель-логопед показує серію сюжетних малюнків, пов'язаних тематично, і пропонує дитині скласти за ними оповідання.

Інструкція: роздивися малюнки і склади за ними цікаве оповідання.

Дидактичні ігри для виявлення спрямування ігрової діяльності

ДИДАКТИЧНА ГРА «ВІДДІЛИ МАГАЗИНУ»

Вихователь спонукає малят утворити і назвати слова - прикметники за темою, відповівши на його запитання:

- ✓ Як ми називаємо продуктові вироби з м'яса? (М'ясні продукти)
- ✓ У якому відділі магазину ми їх купимо? (У м'ясному)
- ✓ Як називають вироби з борошна? (Борошняні, хлібні вироби)
- ✓ У якому відділі їх можна купити? (У хлібному)
- ✓ Як назвемо продукти, що виготовляють з молока? (Молочні продукти)
- ✓ У якому відділі магазину ми їх придбаємо? (У молочному)
- ✓ Як називаються солодоці? (Кондитерські вироби)
- ✓ Де ми можемо їх знайти? (У кондитерському відділі магазину)
- ✓ Вихователь: Як ми назвемо професію людей, які працюють в магазині? (Продавець.)
- ✓ Як скажемо на того, хто завітав до магазину щось собі там придбати? (Покупець.)

ДИДАКТИЧНА ГРА «ЯКИЙ ОДЯГ?»

Вихователь пропонує дітям визначити, який буває одяг відповідно до його призначення. Можна завдання ускладнити — по ходу гри попросити малят називати та показувати на дошці предмети, які відносяться до відповідної групи одягу.

- ✓ Як ми назвемо одяг який носимо вдома? (Домашній одяг)
- ✓ Який домашній одяг ви знаєте? (Фартух, халат, піжама)
- ✓ Як називається одяг, який слід одягти на свято? (Святковий одяг)
- ✓ Які речі можна вважати святковим одягом? (Ошатне плаття, костюм)
- ✓ Які речі можна вважати святковим одягом? (Ошатне плаття, костюм)
- ✓ Як назвемо одяг, який одягнемо на пляж? (Пляжний одяг)
- ✓ Які речі ми називаємо пляжним одягом? (Купальник, плавки, шорти, майка)
- ✓ Як назвемо одяг, який одягають поверх плаття чи костюма? (Верхній одяг)
- ✓ Який верхній одяг ви можете назвати? (Пальто, шуба, куртка)
- ✓ Як називають одяг, в якому ми займаємося спортом та фізкультурою?
- ✓ (Спортивний одяг)
- ✓ Які предмети спортивного одягу ви знаєте? (Спортивний костюм, футболка, шорти)

ДИДАКТИЧНА ГРА «ДОБЕРИ ВЗУТТЯ ДЛЯ ЛІДИ»

Вихователь спонукає малят згрупувати та назвати предмети взуття відповідно до їх призначення. Малята виконують запропоноване завдання, підтверджуючи свої відповіді показом відповідних предметів на малюнках.

Вдома в квартирі яке взуття носитиме Ліда? (Домашнє — капці)

Ідучи в гості, дитсадочок, що слід взути Лідочці в теплу пору року? (Черевички, сандалики)

А якщо надворі зима? (Зимові чобітки)

Якщо Ліда збирається гратися на дитячому спортивному майданчику, яке взуття підійде їй? (Спортивне — кросівки, мокасини, кеди)

ДИДАКТИЧНА ГРА «ВПОРЯДКУЙ СЛОВА»

Педагог спонукає малят впорядкувати названі ним групи слів так, щоб утворилися речення.

Тепла, Оленки, шапка, у. (У Оленки тепла шапка)

Сидів, лаві, на, брилі, у, дід. (На лаві сидів дід у брилі)

Кашкет, купили, хлопчику, новий. (Хлопчику купили новий кашкет)

Зірвав, перехожого, з, вітер, капелюха. (Вітер зірвав капелюха з перехожого)

Картуза, другові, Андрійко, позичив. (Андрійко позичив картуза другові)

На, одягла, дівчинка, панаму, пляж. (Дівчинка одягла на пляж панаму)

ДИДАКТИЧНА ГРА «ПОДУМАЙ І СКАЖИ»

Вихователь просить дітей логічно завершити розпочаті ним речення.

На прядильній фабриці виготовляють ... (нитки, прядиво).

На ткацькій фабриці тчуть ... (тканину, полотно).

На швейній фабриці шиють ... (одяг, вбрання).

З бавовняних тканин шиють ... (футболки, сорочки, халати).

З льняних тканин шиють ... (рушники, білизну, скатертини).

З вовняних тканин виготовляють гарні ... (кофти, костюми, шапки, пальта).

З шовкових тканин шиють чудові ... (плаття, сорочки, хустинки).

Вихователь: Малята! Згадайте, будь ласка, люди яких професій беруть участь у виготовленні нашого одягу та взуття? (Прялі, ткачі, кравці, швачки, вишивальниці, шевці, чоботарі).

Як ви гадаєте, чи важливі ці професії? Чому?

(Відповіді дітей.)

Серія вправ сюжетно-рольової гри

для підвищення рівня соціалізації дітей 5-ого року життя

"НЕДОВІРЛИВА ЛЯЛЬКА"

Мета гри: навчання коментування ігрових дій; вдосконалення навичок

Обладнання: іграшка - лялька.

Хід гри: вихователь пропонує дітям пограти з лялькою, зробити з нею певні дії, але (лялька «Недовірлива») до цього необхідно пояснити їй, що дитина збирається робити. Наприклад: «Марійка, зараз я тебе погодую супом» або «Марійка ми зараз підемо гуляти».

«ЩО ДАЛІ?»

Мета гри: розвиток здатності до формування сюжету гри.

Обладнання: іграшка –ведмедик.

Хід гри: діти за принципом «ланцюжка» складають історію про ведмедика, який грався у лісі. Дитина, у якої в руках опиняється іграшка вимовляє наступну пропозицію. Варіант: У міру оволодіння грою можна проводити її за принципом «снігової кулі», коли кожен наступний учасник перш ніж запропонувати свій варіант переказує все ,що було сказано попереднім. Це матиме позитивний вплив не тільки на здатність до сюжетоспостереження, а й на розвиток пам'яті та уваги, які при мовних порушеннях часто бувають недосконалими.

«ЩО НА ЩО СХОЖЕ?»

Мета гри: формування здатності до використання в грі предметів – заміників; розвиток творчої уяви.

Обладнання: маленький м'яч , будівельний матеріал різної форми(кубики), олівець, рахункові палички.

Хід гри: вихователь пропонує групі дітей розглянути різні предмети (по одному) і обговорити, на що вони схожі. Дитині, яка називає ту чи іншу версію, пропонується показати дії з реальним предметом як з ігровим (поговорити по телефону – кубик; поставити ляльці градусник – олівець; погодувати ляльку яблуком - м'ячиком).

«МІСТОК»

Мета гри: розвиток здатності до комунікації з однолітком в процесі гри ;формування почуття відповідальності, симпатії в грі; розвиток уяви.

Хід гри: дорослий проводить на підлозі (або на асфальті) лінію довжиною близько одного метра або кладе вузьку дошку (шириною 20- 30 см.) і пояснює дошкільнятам: «Я-мама курка, а ви – мої курчатка. Нам з вами треба перебраться по містку через струмочок і не впасти в воду».

Вихователь звертає увагу дітей на лінію (місток). Діти стають один за одним. Дорослий бере за руку першу дитину і обережно проходить з ним по лінії (по містку). Потім гра повторюється, але в ролі «мами - курки» вже виступає дитина.

